

Romano

romská duše vodi

§ sterilizace

Rušno
kolem Letů

Khamoro
v ulicích Prahy

Romano vodi | červen 2005 | číslo 6 | cena výtisku 20 Kč

Lety

příběh zamlčené genocidy

V pondělí 6. června byla v předsálí Poslanecké sněmovny zahájena výstava Lety – příběh zamlčené genocidy. Výstava, kterou pořádá Výbor pro odškodnění romského holocaustu, byla k vidění již letos v dubnu v prostorách Evropského parlamentu. V Praze se uskutečnila pod záštitou předsedy PS PČR Lubomíra Zaorálka. Z budovy Poslanecké sněmovny se poté 21. 6. výstava přesune do Senátu ČR, kde bude k vidění až do 6. července.

Vernisáže, při které jsme samozřejmě byli i my, se zúčastnila řada známých osobností. Nemohl chybět předseda Poslanecké sněmovny PhDr. Lubomír Zaorálek. Svůj projev přednesli také premiér Jiří Paroubek, zmocněnec pro lidská práva Svatopluk Karásek a Petr Uhl. Za Výbor pro odškodnění romského holocaustu vystoupil Čeněk Růžička. Vernisáže se také zúčastnil bývalý prezident Václav Havel, který před deseti lety odhaloval v Letech u Písku pomník romským obětem holocaustu. A právě on nám poskytl exkluzivní odpověď. V příštím čísle se k oficiálním projevům politiků, výstavě a aktuální situaci kolem Letů vrátíme.

Před deseti lety jste odhaloval v Letech pomník obětem romského holocaustu. Myslel jste si tenkrát, že tato v podstatě morální omluva od vrcholných představitelů vlády přijde až takto pozdě? Vy jste se samozřejmě omluvil už tenkrát...

„Myslím si, že to zpoždění je trapné. Nedovedu přesně vysvětlit, proč se to nestalo. Spojuje se tady asi mnoho rozmanitých důvodů dohromady. Chvála Bohu za to, že teď je toto téma opět otevřeno a že je znovu živé a že například zde na otevření výstavy jsou nejvyšší státní činitelé. Celé to – pro mnohé nepříjemné téma začíná být opět reflektováno. To je určitě dobré, i když je to trochu pozdě.“

Soutěž

Milí čtenáři,

v minulém čísle jsme chtěli znát odpověď na otázku, jak zní název nové romské politické strany, která před nedávnem vznikla v České republice. Je to Romská demokratická sociální strana ČR, jež byla založena v Novém Boru. Ze správných odpovědí jsme tentokrát vylosovali paní Ivetu Klempárovou, která získá hudební CD.

Soutěžní otázka pro tento měsíc:

Letos uplynulo kulaté výročí od odhalení pomníku na místě bývalého koncentračního tábora v Letech u Písku. Kolik je to let?

Výherce získá hudební CD. Odpovědi zasílejte do 1. 7. 2005 na adresu Romea, o. s., Žitná 49, 110 00 Praha 1, e-mailem na romea@romea.cz nebo SMS zprávou na telefonní číslo 777 298 955. Přejeme hodně štěstí.

str. 1 milí čtenáři**str. 2-3 události**

- Rom zraněný při rvačce zemřel
- STEM: Negativní vztah k Romům mají dvě třetiny Čechů
- Student vysoudil sto tisíc za rasově motivované napadení

str. 4-7 reportáž měsíce**Lety po letech**

Vždy 13. května probíhá v Letech u Písku pietní akt na počest Romů, kteří trpěli v tomto koncentračním táboře. Dnešní anketní otázka se ho také týká: Měl by být vepřín přestěhován?

fotoanketa**str. 8-10 Khamoro 2005****Khamoro ve znamení slunce**

V květnu se v Praze uskutečnil již sedmý ročník světového romského festivalu Khamoro.

str. 11 sport**Box je pro mě vším, boxem žiju!**

Šestnáctiletý Rom Tomáš Pollák se navzdory rodičům začal nadšeně věnovat boxu. Dnes je jeho velkou nadějí, jak dosvědčuje nejen jeho 3. místo na Mistrovství ČR.

str. 12 aktuálně

- Maďarsko: Patnáctiletý Rom byl probodnut mečem
- Amnesty International kritizuje Slovensko za situaci Romů
- Německo se rozhodlo deportovat Romy zpět do Kosova

str. 13 komentář

Výroky prezidenta nás opět zklamaly

str. 14-17 pod povrchem**§ sterilizace**

V poslední době se o sterilizaci diskutuje hlavně proto, že vzrůstá počet romských žen, které se ozývají, protože byly donuceny se operaci podrobit.

str. 18 našima očima**Strach z vysvědčení**

V rubrice Našima očima se náš nejmladší přispěvatel zabývá problé-

mem, jak ovlivňují známky na vysvědčení psychiku žáků a studentů.

str. 19 Akademická půda hostila romské i neromské studenty

Romský student na VŠ je stále ještě výjimečný jev. Proto je dobře, že se vzdělávání Romů stalo jednou z priorit Dekády romské inkluze.

str. 20 hudební recenze**So has, oda has...Co bylo, to bylo...**

Svitavská folkrocková romská kapela Točkolotoč už hraje jednadvacet let. V současnosti jí vychází nové, již třetí album.

str. 21 kulturní střípky

- Černá země – bílý chléb
- Dětský romský muzikál
- Erika Manuš: Pekloneberáj
- Gulo čar roztančili ostrov

str. 22 putování za romskou duší

Moje děti jsou to jediný, pro co jsem dokázala žít, psát a dýchat
Erika Olahová, romská spisovatelka píšící česky, prožila těžký život. Všechny své smutky a stesky si kompenzuje psaním veskrze tragických příběhů.

str. 23 po stopách romské historie Romové ve Španělsku

První písemné zmínky o Romech ve Španělsku jsou z první poloviny 15. století. Od 16. století už byli jako jinde v Evropě španělští Romové obětmi perzekuce.

str. 24-25 Dekáda romské inkluze

Tentokrát si přečtete o 6. zasedání Mezinárodního řídicího výboru, které se konalo v Praze a jehož hlavním cílem bylo dokončit a schválit hlavní dokument (Terms of Reference), který bude závazný pro všechny členy mezinárodního výboru.

str. 26-28 sumarizace**titulní obálka:** Jaroslav Balvín**zadní obálka:** Karvinský romský festival**Milí čtenáři,**

Konečně léto, sice s teplotními výkyvy, ale léto! Já se na něj vždycky těším celý rok a pak mě někdy zaskočí, že vlastně nápor vedra ani nejde vydržet anebo že je rychle vystřídá takové krupobíť, že se pak člověk bojí vystrčit hlavu, aby ho nějaká ta kroupa nezasáhla. Však mi také jeden kamarád ten den, kdy takhle „krupobilo“, poslal SMS, v níž vyjádřil své obavy: „Doufám, že na tě nespádlá kroupa?“

No nespádlá, byla jsem totiž dobře schovaná. A projednávala eventuální účast našeho sdružení na chystané kampani proti rasismu. Na konci května jsme toho absolvovali s kolegy hodně, část se odráží i na obsahu tohoto čísla: celý týden jsme skoro nespali. Týdenní světový festival Khamoro dá zabrat. Od rána do večera dny plné seminářů, výstav, filmových projekcí, koncertů. Navíc se málokdy končilo s posledním tónem kapel, to nás prostě nepustili. Následoval bar, hospoda a probdělé noci. Ráno budíček a nanovo.

Přežívala jsem to jen díky kapkám do očí (vypadám jako angorský králík, když nespím a jsem dlouho v hustě zakouřené místnosti) a vědomí, že jinak to prostě nejde! Podobně, možná hůř, na tom byli i kolegové z redakce. Můžete si přečíst a prohlédnout fotoreportáž z Khamora, stejně jako hodnocení jednoho semináře a další článek o Dekádě romské inkluze, který se koneckonců dost opírá o konferenci a šesté setkání Mezinárodního řídicího výboru, jež proběhly v Praze právě v týdně, kdy vrcholil i festival. Mimochodem, coby tradiční mediální partneri světové akce jsme připravovali každodenní aktuální zpravodajství z festivalu, můžete si je přečíst a prohlédnout i poslechnout (text, foto, audio, video) na www.romea.cz.

Nejen Khamorem jsme ale žili! Kolega Zdeněk zoufale volal do Budapešti a zjišťoval podrobnosti kolem napadení patnáctiletého Roma, kterého probodl v polovině května mečem v tramvaji za bílého dne údajný příznivec hnutí skinheads. K tragédii došlo také v českém Jablonci nad Nisou. Na konci května zemřel po měsíčním kómatu Milan Bílý, kterého brutálně napadl při pálení čarodějnic třicátého dubna dvacetiletý Martin Horák, podle některých zdrojů rovněž příznivec hnutí skinheads.

Bylo toho rozhodně víc, také jsem se byla podívat na večeru Česko hledá SuperStar, kdy se už rozhodovalo o finálové dvojici. Víte, že Vlasta Horváth postoupil, už víte i to, jak ve finálovém večeru dopadl. A já vám slibuji, že v příštím čísle Romano vodí na vás čeká velký článek o Vlastíkově cestě za titulem od počátku až do konce. Jenže teď máte před sebou toto číslo, červnové. Doufám, že se vám bude líbit! Hezké čtení a dny plné sluníčka přeje Jarmila Balážová

strany 8-10**strana 11****strana 22**

periodicita: měsíčník; **vydavatel:** Romea, o. s., Nad Primaskou 38, 100 00, Praha 10; Vychází za podpory Ministerstva kultury ČR; **IČO:** 266 13 573; **adresa redakce:** o. s. Romea, Žitná 49, 110 00, Praha 1;

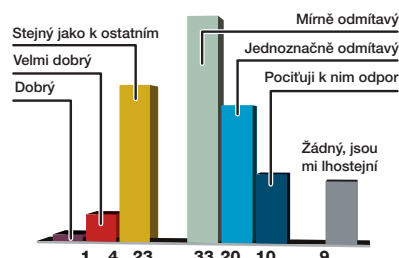
tel./fax: 257 329 667, 257 322 987; **e-mail:** romano.vodi@romea.cz; **internetová adresa:** www.romea.cz; **šéfredaktör:** Jarmila Balážová, **sekretariát:** Jana Šedivcová, **internetové vydání:** Zdeněk Ryšavý,

fotograf: Pavel Kubeš, **grafická úprava:** studio Migren@, **romské překlady:** Eva Danišová, **inzerce:** Zdeněk Ryšavý, **předplatné:** Jana Šedivcová, **redakční rada:** Robert Bledý, Eva Danišová, Eva Davidová,

Vladimír Červeňák, Jan Rác; **tisk:** studio Winter, s. r. o.; **rozšiřuje:** Dub, s. r. o.; **registrační číslo MK ČR** E 14163, **ročník:** III.; **číslo 6 vychází:** 20. 6. 2005; **cena:** 20 Kč, předplatné 18 Kč

STEM: Negativní vztah k Romům mají dvě třetiny Čechů

Jaký je váš vztah k Romům?

Necelé dvě třetiny (63 %) občanů mají k Romům odmítavý vztah. Vyplyvá to z dubnového šetření TRENDY, ve kterém agentura STEM vyhodnotila postoje veřejnosti k národnostním a etnickým menšinám, speciálně k Romům. STEM provedl výzkum na rozsáhlém souboru 1 668 občanů reprezentujících obyvatelstvo ČR starší 18 let. Přibližně čtvrtina (23 %) tvrdí, že je jejich vztah k Romům stejný jako k ostatním. Každý dvacátý (5 %) vyjádřil velmi dobrý nebo dobrý vztah. Desetina lidí (9 %) nemá k Romům žádný vztah.

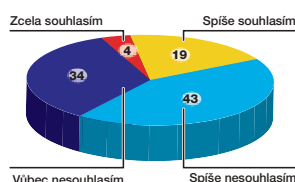
Podle průzkumu se vztah veřejnosti k Romům z dlouhodobého hlediska zlepšuje. Při srovnání s výsledky

výzkumu, který STEM provedl před více než deseti lety, výrazně poklesl podíl lidí s negativním vztahem. Přibýlo lidí, kteří mají k Romům stejný vztah jako k ostatním, případně k nim nemají žádný vztah.

Pozitivní nebo neutrální postoje k Romům častěji deklarovali mladí lidé ve věku do 29 let a respondenti s vyšším vzděláním. „Ve výzkumu jsme se respondentů dále ptali, zda by se v České republice mělo více dbát na práva romské menšiny. Necelá čtvrtina (23 %) občanů s tím souhlasí, více než tři čtvrtiny (77 %) občanů má opačný názor,“ uvádí se ve zprávě agentury STEM.

S názorem, že by se mělo více dbát na práva romské menšiny, souhlasí o něco více lidí, než tomu bylo ve výzkumu STEM před šesti lety. ■

V České republice by se mělo více dbát na práva romské menšiny (%)

Rom zraněný při rvačce zemřel

Vnemocnici v pondělí zemřel pětáctiletý Rom Milan Bílý, který 30. dubna utrpěl těžké zranění při rvačce s dvacetiletým mladíkem v Janově nad Nisou. Jablonečtí policisté případ od počátku vyšetřovali jako těžkou újmu na zdraví a až dosud nezískali žádné důkazy, že tragédie měla rasový motiv. Členové nově založené Romské demokratické strany sociální (RSDS) s tím ale nesouhlasí.

„Byl tam mladík, který bránil tomu incidentu. Ten útočník do něj strčil a řekl mu, aby se nezastával černých cikánů, a že všichni patří do plynu,“ řekl předseda RSDS Miroslav Tancoš. Dodal, že svědci nechtějí ze strachu zveřejnit svá jména a řeknou je pouze advokátovi. Podle Tancoše mladík do ležícího Bílého kopal.

Podle policejní mluvčí Okresního ředitelství Policie ČR v Jablonci nad Nisou Ludmily Knopové byl případ po smrti Bílého předán krajským vyšetřovatelům. Dokud Bílý žil, hrozilo mladíkovi nejvýše osm let vězení, po mužově úmrtí se trestní sazba pro pachatele změnila na pět až 12 let vězení.

„Dosavadní šetření neprokázalo, že by důvodem fyzického napadení byl nějaký rasový podtext,“ dodala

Knopová. „Muži se pohádali u ohně při čarodějnicích a poprali se. Nikdo přitom nepoužil zbraň,“ uvedla mluvčí. S Bílým policisté nemohli vůbec hovořit, protože byl v kritickém stavu hospitalizován v jablonecké nemocnici. „Pacient byl po celou dobu hospitalizace, což byl jeden měsíc, v hlubokém kómatu,“ řekla Petra Krajínová, mluvčí nemocnice v Jablonci nad Nisou. Romská poradkyně z Jablonce nad Nisou Anna Cínová nezískala ověřené údaje, podle nichž by za napadením Bílého byly rasové důvody. „Vím jen, co si mezi sebou Romové povídají, ale nejde rozhodně o věrohodné informace,“ řekla.

Rodina mrtvého Roma je pobouřena a podivuje se především nad tím, jak je možné, že dvacetiletý Martin Horák je i měsíc po činu stále na svobodě. Vazbu soud zamítl. „Je nám to strašně divné, že nebyl ve vazbě celou dobu od začátku,“ řekla Monika Bílá, manželka zavražděného. Rozhodování o vazbě řeší na základě návrhu státního zástupce soud. V tomto případě nebyl pro uvalení vazby na Horáka podle soudu žádný důvod. Předseda RSDS podal na ministerstvo spravedlnosti písemnou stížnost na rozhodnutí soudu ohledně uvalení vazby. ■

Student vysoudil sto tisíc za rasové motivované napadení

Romský student Obchodní akademie Marek Polák se dočkal u pražského městského soudu satisfakce za rasově motivované napadení v roce 2002. Každý ze čtveřice útočníků se mu musí omluvit a zaplatit 25 000 korun.

„Dnešní rozsudek je významným krokem pro účinnější ochranu obětí rasového násilí. Je jednoznačným potvrzením, že rasový útok podstatným způsobem narušuje lidskou důstojnost a bez ohledu na případné trestní odsouzení pachatelů se tak oběti mohou domáhat přiměřeného zadostiučinění u civilního soudu,“ uvedl Polákův zmocněnec z Ligy lidských práv Jan Kratochvíl.

Vynesení nepravomocného rozsudku v občanskoprávním řízení potvrdila i soudkyně Dagmar Stamišová. „Šlo o diskriminační jednání, proto bylo na místě uložit vedle omluvy i peněžitou náhradu nemajetkové újmy,“ prohlásila. Celkem 100 000 korun mohou žalovaní zaplatit ve splátkách, omluvit se mají dopisem.

Napadení se odehrálo v říjnu 2002, kdy byl Marek Polák v nočních hodinách v Praze na Palmovce brutálně zbit čtyřmi mladíky. Útočníci mu při útoku vyhrožovali, že ho zabijí. Student utrpěl otřes mozku, tržnou ránu na hlavě a pohmožděny po celém těle.

Všichni čtyři mladíci byli v následně proběhlém trestním řízení odsouzeni Obvodním soudem pro Prahu 8 k podmíněným trestům za trestný čin pokusu o těžké ublížení na zdraví s rasovým motivem.

Nejstaršímu z útočníků, tehdy devatenáctiletému Jakubu Melničákovi, soud vyměřil tři roky vězení s podmíněným odkladem na zkušební dobu čtyř let. Jeho třem o rok mladším komplicům, kteří byli v době činu mladiství, uložil podmíněné tresty vězení v délce 1,5 roku s odkladem na zkušební dobu dvou let. Soud tehdy rovněž uznal Polákův nárok na náhradu bolestného ve výši 12 720 korun. Rodina zbitého mladíka trestní rozsudek ostře kritizovala. Jeho otec tehdy novinářům řekl, že očekával alespoň u nejstaršího z obžalovaných nepodmíněný trest. Podle něj soud nevzal vůbec v úvahu to, že útočníci mohli jeho syna zabít, protože ho povalili na zem a kopali do hlavy. ■

Ostrava 4. 5.

Romové se bouří proti vystěhování z hotelového domu v Bohumíně na Karvinsku. Objekt chce od Železáren a drátoven Bohumín koupit město a přebudovat ho na zhruba stovku bytů. Stávající obyvatelé domu, z nichž převážnou většinu tvoří Romové, se proto budou muset do 30. června vystěhovat.

Ústí nad Labem 5. 5.

V ústecké části Předlice opět vzplál konflikt mezi romskými rodinami. V Prostřední ulici, která je centrem nepokojů, se popralo asi 50 Romů. Zhruba 100 Romů potyčkám přihlíželo. V polovině dubna, kdy rvačky mezi Romy v Předlicích poprvé ve větší míře vypukly, bylo v ulicích 200 až 500 Romů.

Řím 5. 5.

Společenství Romů a Sintů se sešlo na prostranství svatyně Divino Amore na ulici Ardeatina nedaleko Říma. Důvodem setkání byla jednak vzpomínka na Jana Pavla II., který za svého pontifikátu usiloval o rehabilitaci Romů, a dále pak oslava osmého výročí blahohřčení prvního Roma, Zeffirina Gimeneze Malla, blahohřčeného 4. května 1997 právě papežem Janem Pavlem II.

Bratislava 9. 5.

Slovenští pravíci radikálové, kteří se hlásí k různým skupinám, se v současnosti spíše vyhýbají veřejné propagaci rasismu, nacismu a národnostní nesnášenlivosti, tvrdí policie. Někteří extremisté se ale v poslední době pokoušejí „zlegalizovat“ a dostat na scénu jako politická strana, soudí šéf občanského sdružení Lidé proti rasismu Daniel Milo.

Praha 10. 5.

Premiér Jiří Paroubek (ČSSD) na dnešní tiskové konferenci oficiálně zveřejnil prohlášení, s nímž se svými ministry požádá v pátek sněmovnu o důvěru. Paroubkova vláda se v programovém prohlášení kromě jiného zavazuje k dobudování Muzea romské kultury v Brně, které je od 1. 1. 2005 státní příspěvkovou organizací pod Ministerstvem kultury ČR.

Brno 12. 5.

Zlepšit vztahy mezi policií a brněnskými Romy by měli od podzimu policejní asistenti. Stanou se prostředníky mezi oběma stranami. Výsledkem spolupráce by mělo být snížení kriminality mezi Romy a výrazné zlepšení komunikace s touto menšinou.

Praha 19. 5.

Člen ruské neonacistické kapely Kolovrat Denis Gerasimov, který je v Česku souzen za propagaci nacismu a neonacismu, byl po 15 měsících propuštěn z vazby. Gerasimov byl před nedávnem Obvodním soudem pro Prahu 6 již podruhé obžaloby zproštěn, státní zástupkyně se však znovu odvolala.

Ženeva 4. května

Švýcarský soud v Ženevě zamítl žalobu sdružení Romů proti americké počítačové firmě IBM, že podporovala nacistické vyvražďování Romů. Firma se toho měla dopustit tím, že nacistickému Německu ještě před začátkem války prodávala děro-

noštitkové počítačové stroje, které nacisté využívali ke třídění statistických záznamů o obyvatelstvu, což jim usnadnilo odesílání Romů do vyhlazovacích táborů.

„Ženevský soud došel k závěru, že záležitost je promlčená. S tím nesouhlasíme a odvoláme se,“ řekl podle agentury AFP Henri-Philippe Sambuc, právní zástupce

romského sdružení GIRCA (Gypsy International Compensation and Recognition Action). IBM žalobu odmítá s poukazem na to, že její německá filálka byla nacisty konfiskována, a mateřská firma proto nenese žádnou zodpovědnost za to, jak byly děro-

noštitkové počítačové stroje využívány. Případ GIRCA proti IBM začal v roce 2001, kdy romská organizace podala ve Švýcarsku jakožto neutrální zemi žalobu. Podle GIRCA dodané stroje umožnily nacistům dosáhnout při sčítání obyvatel v letech 1933 a 1939 mimořádně přesných výsledků a současně usnadnily zjišťování míst pobytu Židů a Romů.

Nový Bor 6. května

Podle Romské demokratické sociální strany ČR (RDSS-ČR) není sociální situace v ČR rozhodně taková, jakou by si řadoví občané přáli. Řadovým občanům je též jasné, že vidina lepších zítřků se opět odkládá na neurčitou dobu. „Takováto neradostná budoucnost včetně uplynulých deseti let může být roznětkou něčeho, co raději nazvu jen jako sociální otrěsy,“ uvádí v prohlášení, které má Romano vodí k dispozici, předseda ÚV RDSS-ČR Miroslav Tancoš. Předseda strany nechce důsledky sociálních otrěsů především ve vztahu vůči Romům ani domýšlet, a proto vyzývá všechny Romy k jednotě. „Dokud je tedy čas a existují možnosti, pokusme se sjednotit v hlavních cílech i přes všelijakou různorodost, která mezi námi existuje,“ uvádí Tancoš. Podle prohlášení je žádoucí, aby se již v tomto roce k tomuto povolání Romové, dohodli, jak budou jednotně postupovat v záležitostech, které Romy v ČR nejvíce tíží.

Bratislava 17. května

Šéf Evropského romského fóra Rudko Kawczynski ostře kritizoval slovenskou sociální politiku, jež prý vyhání mladé Romy z jejich vlasti.

Reformy, které snížily sociální dávky některým skupinám obyvatel, podle něj vlastně způsobily „deportaci“ části Romů. Podle slovenského ministerstva práce je však lepší, když Romové odcházejí za prací do zahraničí, než aby zůstávali na Slovensku závislí na sociálních dávkách a zaměstnání si nehledali.

„Slovensko svou sociální politikou neudělalo dobře sobě ani svým Romům,“ řekl Kawczynski novinářům po skončení konference věnované postavení Romů po rozšíření Evropské unie. Slovensko poté, co od počátku loňského roku snížilo sociální dávky pro některé skupiny nezaměstnaných, zažilo vlnu romských protestů a rabování obchodů. Pravicová vláda tehdy začala vyplácet podpory podle nového zákona o sociální péči, jehož cílem bylo přinutit dlouhodobě nezaměstnané, aby se snažili hledat si práci. Na Slovensku žije podle odhadů přibližně 400 tisíc Romů, přičemž v některých osadách je nezaměstnaných až 90 procent z nich.

Praha 25. května

Mezinárodní organizace Amnesty International (AI) ve výroční zprávě za rok 2004 opět kritizuje Česko za špatné zacházení s Romy. Výtky Amnesty International jsou podle vládního zmocněnce pro lidská práva Svatopluka Karáska „obecně oprávněné“. „Nevím, jestli jsou výtky, jsou to spíš body, na které klademe i my důraz. Ale nejde to zvládnout vše najednou,“ řekl Karásek. Velký krok dopředu podle něj učinilo například ministerstvo školství, když se rozhodlo zrušit do dvou let zvláštní školy, které absolvovaly hodně malých Romů.

Také Karásek se ale stále setkává „u policie s tvrdším přístupem k Romům“. Policie nemá podle zprávy zájem bránit trestným činům páchaným na Romech.

Lety po letech

Již několik let se vždy třináctého května v Letech u Písku, poblíž místa, kde stál jeden ze dvou tzv. „cikánských táborů“ na území tehdejšího protektorátu Čechy a Morava, sjíždějí Romové z celé republiky. Chtějí uctít památku Romů, kteří tu byli drženi a z nichž někteří zahynuli a část byla převezena v transportech do jiných táborů; mnoho Romů žijících v tehdejším protektorátu Čechy a Morava putovalo transportem rovnou do Osvětimi či jiných koncentračních táborů.

Já jsem do Letů přijela poprvé v roce 1995, v den, kdy se tu odhaloval skromný pomník obětem. Pamatuji si, že hrozně pršelo, podpatky se mi bořily do hlíny a já sotva šla. Pršelo a tu šedivou atmosféru nesnesitelně umocňovaly dvě skutečnosti: Noc předtím skupinka skinheadů vtrhla s basebalovými páčkami do bytu nic netušící romské rodiny ve Žďáru nad Sázavou a před očima manželky a pěti dětí ubili k smrti Tibora Berkiho. Ten druhý zdrcující fakt byl ještě blíž a táhne se jako smrad až do dneška. Smrad z velkovýkrmny vepřů, která stála stojí na místě, kde byl skutečný tzv. „Cikánský tábor“. Jen dnes už vždy 13. května vypnou těm němým tvářím klimatizaci. To aby zápach nežaloval...

Na pietní akt přijeli i Pithart, Sidon a Gál

Každoročně tam potkávám Fedora Gála, člověka, pro kterého, jak sám ve svém příspěvku zdůraznil, představují Lety u Písku hodně syrové místo připomínající mu osud vlastní rodiny. Životní příběh matky, která ho porodila v terezínském ghettu, otce zařazeného do pochodu smrti. Poslední roky se ale Lety podle něj hodně politizují a to mu vadí. Schází se tu více úředníků a zástupců státní správy, případně politiků, než „obyčejných lidí“, kteří na tragédii nechť zapomenout nebo jichž se přímo dotýká. I rabín

Karol Sidon Lety u Písku zná. Stejně jako fakt, že na podstatné části tábora stojí velkovýkrmna vepřů. Přítomným kromě jiného ve svém příspěvku řekl: „Diskutuje se o tom, zda vepřín zrušit, přemístit či nikoliv. Já být na vašem místě, možná ani tak neusiluji o zrušení. Ať tady ten vepřín stojí, jen se postarejte, aby každé z těch prasat mělo na čele jméno jednoho vězně.“

Samozřejmě mluvili i další. Senátor Petr Pithart, dva z přímých přeživších, paní, která jako dítě přišla do Letech o celou rodinu a po válce vyrůstala v dětském domově. A také Jan Vrba, ten se v Letech u Písku narodil. Naštěstí ho nepostihl osud tolika dětí, které v tomto táboře našly smrt. Když skončila válka, byl batole. Novináři se jej ptali na jeho názor na velkovýkrmnu vepřů. Odpověděl v klidu, nekon-

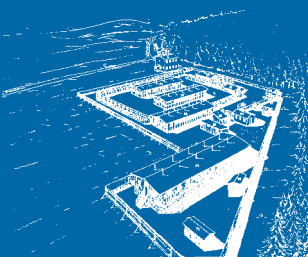
Fedor Gál

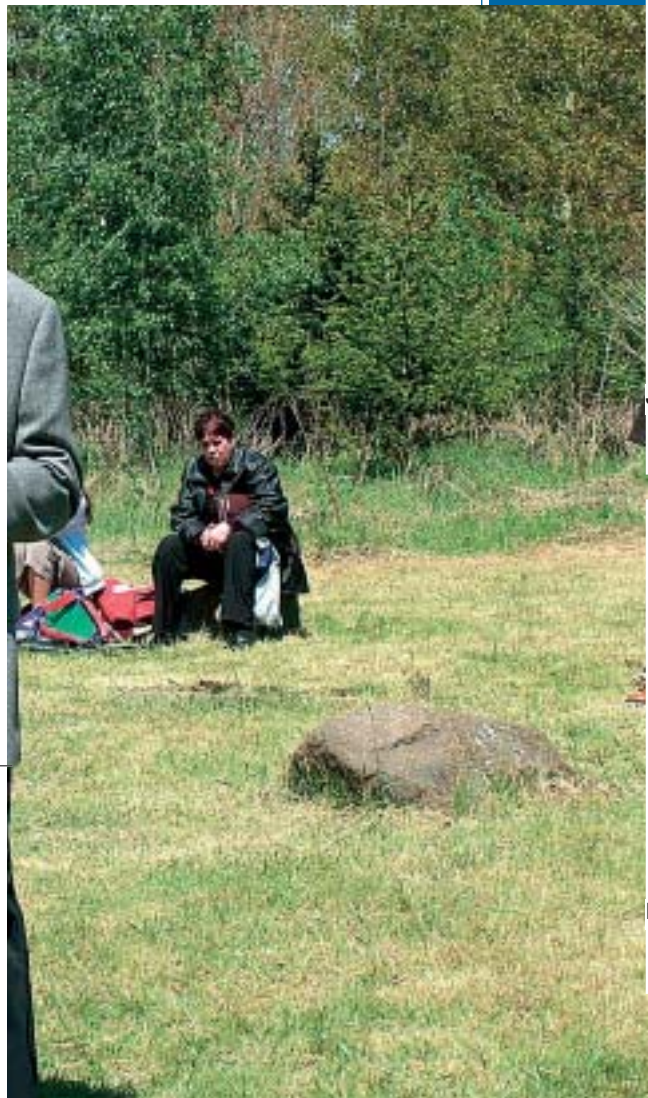
fliktně, s touhou po domluvě, která byla z hlasu více než patrná: „Víte, je to nedůstojné. Přesně na tom místě drželi Romové, včetně mé rodiny, násilím. Když se někdo pokusil utéci, šel na kůl, byly tady otřesné podmínky. Umřelo tu několik set lidí. Hledat řešení je přece naše povin-

nost, nebo ne?“ Ale ano, pane Vrbo, určitě je. Nejen odhalit pomník vedle bývalého tábora a na jeho území nechat dál chrochtat vepřiky a těm ještě vždy jeden den v roce vypnout klimatizaci, aby se během pietního aktu ten smrad nešířil, jak upozornil například Marcus Pape z Výboru pro odškodnění romského holocaustu. Končí motlitba, končí proslovy a chystáme se ještě do nedalekých Mirovic, kde leží několik bývalých vězňů z Letů.

Nastupujeme do autobusu a za chvíli vystupujeme. Několik z nás se chce ještě podívat na vepřín. Vede nás Petr Uhl, bývalý vládní zmocněnec pro lidská práva, který za svého působení předkládal návrh, na jehož základě se vepřín prostě měl přestěhovat jinam. Tenkrát neuspěl. I dnes – už coby novinář a člověk, jemuž lidsko-právní tematika nebyla nikdy cizí – situaci kolem Letů u Pí-

Pronásledování a genocidu Romů umožnila celá řada vyhlášek a nařízení. Nejzásadnější bylo vydáno v červenci 1942. Šlo o nařízení o potírání cikánského zlořádu (v Německu platilo od roku 1938) a dne 2. 8. 1942 byl proveden soupis všech „Cikánů, cikánských míšenců a osob žijících po cikánském způsobu“. Do soupisu prováděného českým četnictvem pod dohledem německé kriminální policie bylo zahrnuto asi 6 500 osob označených za Romy nebo míšence. Část z nich byla okamžitě po soupisu uvězněna v tzv. cikánských táborech v Letech u Písku a v Hodoníně u Kunštátu. Po válce se z původních českých a moravských Romů vrátila jen necelá desetina, tedy přes šest set lidí. Táborem v Letech u Písku prošlo za dobu jeho existence (srpen 1942 – květen 1943) celkem 1 308 osob. Přicházely celé romské rodiny a tábor, jehož kapacita byla plánována maximálně pro 300 mužů, byl přeplněn. Katastrofální stravovací a hygienické podmínky spolu s nemocemi měly za následek smrt asi jedné čtvrtiny vězňů (327 osob). Tábor byl pod správou českých četníků. Žádný z nich nebyl nikdy za zločiny prováděné v tomto táboře odsouzen.

Jan Vrba

Karol Sidon

ku sleduje. Také proto podal trestní oznámení na Miloslava Ransdorfa za jeho výroky, které se právě tohoto tábora týkaly a které poskytl novináři České tiskové konferenci v den, kdy Evropský parlament schvaloval usnesení o Romech, jež kromě jiného obsahovala i klauzuli vyzývající Českou republiku k odstranění vepřína (celé usnesení naleznete na www.romea.cz). Miloslav Ransdorf patřil k těm pětadvaceti evropským poslancům, kteří pro usnesení v dubnu ruku nezvedli. To ale Uhlovi nevadilo: „Já jsem to trestní oznámení na pana Ransdorfa nepodal pro to, jak hlasoval, ale pro to, co posléze řekl redaktorovi ČTK. Prohlásil, že v Letech u Písku nebyl žádný koncentrační tábor! Podle mě tím přispívá k tzv. Osvětimské lži. Využívá svého vzdělání a postavení, aby popíral skutečnosti týkající se fašismu a romského

Schází se tu více úředníků a zástupců státní správy, případně politiků, než „obyčejných lidí“, kteří na tragédii nechtějí zapomenout nebo jichž se přímo dotýká.

holocaustu. Je mylné domnívat se, že Lety u Písku jsou romský problém. Ne, to je náš problém. To naši předci dovolili ten tábor zřídit, to naši předci v něm pracovali jako dozorcí, to my se máme zasadit o nápravu! Ani Osvětim nebyla původně evidována jako koncentrační tábor, a co se tam dělo, víme. To proto jsem podal to trestní oznámení, nemůžeme nechat kohokoli, aby popíral genocidu jednoho národa či skupiny lidí.“

Diskuse je bouřlivá, zapojují se do ní i politici jiných zemí. Například předseda ODS Mirek Topolánek řekl, že on by hledal možnosti nějaké veřejné sbírky.

Petr Uhl nebyl jediný, kdo byl pobouřen, a Miloslav Ransdorf jediný, kdo velikost utrpení v Letech poněkud zlehčuje. Mimochodem Ransdorf později tvrdil, že by peníze, které by si vyžádalo Č

Otázka:

V poslední době se stále více hovoří o památníku obětem holocaustu v Letech u Písku. Domníváte se, že by měl být vepřín, který s památníkem sousedí, odstraněn či přestěhován? Co soudíte o negativních výrocích českých politických špiček včetně pana prezidenta týkajících se této ožehavé problematiky?

František Čakurňa

75 let, Praha, důchodce

Druhou světovou válku jsem prožil celou, byla to velmi zlá doba. Vepřín v Letech u Písku by neměl být zrušen, ale jsem pro důstojnou památku těm, kteří tam zemřeli.

Radka Steklá

23 let, Svitavy, studentka FFUK

Je smutné, že se prezident takhle vyjadřuje o historii. Buď ji nezná, což je ostuda vzhledem k jeho postu, nebo ji účelově zkresluje. Koncentrační tábor to byl, lidé tam byli nedobrovolně drženi, umírali vzhledem k otřesným podmínkám. Ti, co nezemřeli tam, byli za tímto účelem transportováni do jiných táborů. Výrok, že se jednalo o tábor pro nepracující, je blbost. Režim si samozřejmě musel zvolit důvod. Vepřín by měl být přemístěn a na místě by měl vzniknout důstojný památník. Už tak je trapné, že se lidé tak dlouho nad něčím tak závažným a jasným dohadují.

Iveta Cínová

40 let, Praha, nezaměstnaná

Z výroků pana prezidenta jsem byla velmi překvapená, chvíli jsem si myslela, že to nemyslím vážně... Měl by se zamyslet nad tím, co řekl. Podle mého mínění by vepřín měl být zrušen a nikdo by neměl přemýšlet nad tím, zda někdo bude nezaměstnaný, ale nad tím, že se tam musí vybudovat důstojná památka.

Patrik Grundza

17 let, Praha, student

Mám pocit, že mnoho lidí ani neví, co se v Letech u Písku ve skutečnosti za druhé světové války odehrálo. Lidé tam trpěli, děly se tam hrozné věci a myslím si, že z úcty k těm mrtvým by vepřín měl být zrušen.

Č odstranění velkovýkrmny vepřů, raději použil na vzdělání romských dětí. Jen zapomněl říci, jak by se mělo určovat, kdo je a kdo není romské dítě, a také zapomněl na vzdělávání společnosti. I ona má přece mezery ve vztahu ke svým menšinám, jejich roli, osudu v historii atd. Zdá se, že lekce historie by nejspíš potřeboval i nynější prezident Václav Klaus. Zatímco Václav Havel před deseti lety odhalil v Letech alespoň ten skromný památník, Václav Klaus se nechal slyšet, že v Letech byli ti, kdo nechtěli pracovat, nikoliv jen Romové, a rozhodně podle něj nešlo o koncentrační tábor. Také se mu nelíbí, že Evropská unie chce naši zemi nařizovat, jak se má s Lety vypořádat.

Květen přinesl skutečně bouřlivou diskusi a zapojili se do ní také politici jiných stran. Například předseda ODS Mirek Topolánek řekl, že on by hledal možnosti nějaké veřejné sbírky.

Z Letů do Goethe Institutu

Seminář, který se uskutečnil 14. května v Goethe Institutu pod názvem „Menšinová politika v zemích EU 25 ve vztahu k menšině Romů a Sintů“, nebyl rozhodně promarněným sobotním dnem. Organizátoři (Výbor pro odškodnění romského holocaustu a Heinrich-Böll-Stiftung ve spolupráci s Rakouským kulturním fórem v Praze a Goethe-Institutem Prag) pozvali celou řadu zajímavých osobností; přijel například Romani Rose, předseda Ústřední rady německých Sintů a Romů z Německa, který hovořil nejen o holocaustu, jenž výrazně německé Romy, zvané Sinty, poznamenal, ale rovněž o současných projevech diskriminace a rasismu. Romové

Václav Trojan a Karel Holomek

v Německu je stále ještě na vlastní kůži zažívají, a to i přesto, že na rozdíl od jiných lidí někteří Romové na území Německa žijí několik set let. Rose se vyjádřil rovněž k výročkám českého prezidenta Václava Klause, které označil za neuvěřitelné znevažování tragédie, jež Romy postihla, a zdůraznil, jak zřetelně z výroků českého prezidenta číší, že o historii letského tábora neví zhora nic.

Roman Kwiatkowski, předseda Asociace Romů v Polsku, hovořil o postavení polských Romů. K nejzajímavějším patřila informace o zřízení sekce romských obětí holocaustu v táboře (dnes fungující jako muzejní pietní připomínka) Osvětim

Birkenau. Místnost číslo 33, kde je tato expozice postavena, navštívilo od jejího vzniku již více než třiapadesát tisíc lidí.

Referujících bylo více, k neočekávanějším však patřili Viktória Mohácsi, jedna ze dvou romských poslankyň Evropského parlamentu, a Milan Horáček, taktéž poslanec Evropského parlamentu žijící v Německu a zastupující stranu Zelených. Oba spolupracovali na usnesení, které EP s výjimkou pětdvaceti poslanců (včetně několika českých, některých za ODS, ale také Miloslava Ransdorfa za KSČM) přijal a ve kterém mimo jiné vyzývá českou vládu k odstranění vepřína a k vybudování důstojného

pietního místa na místě bývalého tzv. Cikánského tábora v Letech u Písku.

Viktória Mohácsi, která mimochodem čeká miminko, na můj dotaz týkající se šancí Romů v Evropském parlamentu prosazovat při tak minimálním počtu své zájmy a perspektivy zastoupení v této evropské instituci odpověděla: „Tohle je první krok, který jsem učinila, tohle usnesení, a bylo schváleno. Já i Lívia Jároka neustále hovoříme se svými kolegy, lobbujeme a musím říci, že mnozí nám říkají, že se stydí, že jejich země nevyslaly do EP také nějakého Roma. Věřím, že v budoucnosti tam romských poslanců přibude. Také pracujeme na posílení vztahů mezi již existujícími tělesy (Evropské romské fórum, MGS Roma – expertní skupina při Radě Evropy atd.) a námi. Budoucnost vidím dobře. Věřím, že se dříve či později podaří prosadit dokonce komisaře speciálně pro romskou tematiku.“

Milan Horáček, díky jehož spolupráci s Výborem pro odškodnění romského holocaustu proběhla v dubnu diskuze na toto téma právě v Evropském parlamentu, byl velice pobouřen výroky Václava Klause v sobotních (přesně onoho 14. května) Lidových novinách, ve kterých kromě jiného tvrdí, že Lety u Písku byl tábor zřízen pro ty, kteří nechtěli pracovat, že tam zdaleka nebyli jen Romové, že mnozí evropští poslanci nejenže nevědí, kde Lety u Písku jsou, ale někteří čeští ani nevěděli, pro co hlasují, a proto zvedli ruku pro přijetí zmínovaného usnesení. Na semináři v Goethe institutu v Praze 14. května Horáček před plným sálem řekl, že byl vždy hrdý, že má díky dvojmu občanství i dva prezidenty, německého a českého. Teď se ale podle vlastních slov za toho české-

Diskusní fórum na www.romea.cz

Přidáváme výběr z příspěvků, které jste nám poslali do naší internetové diskuse.

@ Ivan

Při vši účtě k obětem a jejich pozůstalým si myslím, že ne. Pokud vím, je celá naše země proscena při své historii hroby, masovými hroby. Myslím si, že míst, která připomínají válku, máme dost a není nutné vytvářet další na úkor přítomnosti.

Myslím, že oněch sto milionů korun by se dalo využít mnohem lépe ve prospěch Romů. Třeba škola v Kolíně nemá vlastní budovu a za tyhle prachy by měla budovu přepychovou i s tělocvičnou.

@ Bivoj

Podle „nových informací“, které objevila Česká televize, nebyl tábor tam, kde si to dosud všichni mysleli, ale o sto metrů dál na sever u lesa – a ne u rybníka.

@ Neurall Glade (NG)

Mám otázku: proč Romové ten pozemek neodkoupí, když je soukromý? Právě proto, že je to naše památné místo, by Romové z bohatších vrstev měli něco dělat, nemyslíte?

To by pak gádžo čuměli. Místo toho stojíme na jednom místě a vztekáme se jak malý děti. Ale pokud něco chceme, musíme pro to něco udělat. Boužel to je takový, jaký to je, ale to je život, a pokud chceme spravedlnost, musíme si ji vybojovat, ne vyžtekat.

ho stydí. Navíc Horáček řekl, že mu kromě všech nesmyslných výroků o Letech dokazujících, že Klaus opravdu o existenci tohoto tábora mnoho neví a přesto se nezděrá se k nim vyjadřovat, vadí tvrzení, že někteří čeští poslanci nevěděli, o čem hlasují. Horáček si nemyslí, že by byli tak nesvéprvní a navíc zdůraznil, že on osobně například několik poslanců ODS v Evropském parlamentu dovedl na výstavu dokladující existenci Letů u Písku.

S Milanem Horáčkem jsem se poté ještě dvakrát viděl. Poprvé v rozhlasu krátce po jeho vystoupení v pořadu veřejnoprávní televize „Otázky“, kde se střetl s Miloslavem Ransdorffem. Podruhé po jeho setkání s premiérem Jiřím Paroubkem. To dopadlo lépe. Koneckonců také vicepremiér Pavel Němec, do jehož kompetencí spadá i národnostní tematika, konečně v posled-

ní třetině května promluvil: „Ano, vláda jednala v předchozích dnech o možnosti vykoupení toho vepřína. Začali jsme jednat s vlastníky a uvidíme. Cenu neprozradím, ani žádný strop. Pokud bychom se dohodli, vepřín bych vykoupil. Vyvlastňovat jej nemíníme,“ odmítl otázky některých novinářů. Zdůraznil rovněž, že vláda svým jednáním nepodléhá žádnému tlaku z EU.

Takto vypadají Lety po letech. Doufejme, že tato diskuse již povede k nějakému důstojnému řešení. Nejde o to, připravit někoho o práci ani o vepřín, nejde o to, přitlačit ke zdi politiky ani si proti sobě štvát veřejnost. Jde o vypořádání se s částí naší minulosti. České minulosti. Nemůžeme do nekonečna utíkat před sudetskými Němci ani moravskými a českými Romy, byť těch je díky skutečnému pronásledování dnes v této zemi jako šafránu. ■

Petr Pithart

@ Štefan Polák

Mé osobní stanovisko k celé záležitosti ohledně prasečáku v Letech u Písku zní takto: Ponechte si polozbořený prasečák, jsou tady ale zmařené životy a osudy Romů, stalo se to během II. světové války, za přispění fašistické ideologie, pokynů a příkazů úřednického aparátu, moci jak z PROTEKTORÁTU ČECH A MORAVY, ALE I NĚMECKA. Vína na smrti a trýznění Romů se mi jeví jako OBOUSTRANNÁ. Nejlépe by bylo celou tuto záležitost předat právníkům na válečné zločiny k mezinárodnímu soudu ve Štrasburku, nežádat pomníky, ale finanční odškodné v řádu miliard korun!

@ Milan Hermíny

Roma to vedi, protože tam jsou nasi

bratři a sestry. Jak dlouho to jeste bude trvat? Jeste zijou nekteri, co tam byli a pamatujou! Nebo se bude cekat, az zemrou a zapomene se? Muj ty smutku! Na to se nesmi zapomenout!

@ Jan Horvát

Lety jsou ostudou Čechů, a celé Unie, kde je nemyslitelné, aby prasečák byl vedle hrobů nevinných lidí! Jsem zásadně pro jeho zrušení a postavení důstojného památníku romského holocaustu. Upre roma!

@ mira

V Letech u Písku se musí vepřín zlikvidovat a postavit památník. Pokud si nebudeme vážit všech lidí a národností, tak odsuzujeme další pokolení a svět bez válek a rasových útoků.

reportáž měsíce

internetová diskuse

Foto a text **Stáňa Ondová**

7

Martina Horváthová

27 let, Hovorčovice, koordinátorka projektu

Na tom místě zemřelo několik stovek Romů, a to neoddiskutovatelně, a zemřeli tam právě kvůli tomu, že byli Romové. Mám pocit, že jakýkoliv tábor, který soustřeďoval lidi podle rasy, je špatná věc. Je fakt, že hodně z těch lidí zemřelo na tyfus, ale kdyby nezemřeli na tyfus, tak by na ně stejně došlo jiným způsobem. Bylo by dobré, kdyby byla zachována pieta toho místa, ale zároveň chápu, že když vepřín poskytuje pracovní příležitost místním lidem, není tak jednoduché ho odstranit. A přijde mi špatné se dohadovat o pár čtverečních metrech, které zasahují do toho původního místa, kde tábor stál, ale zároveň si myslím, že ty stovky lidí a zejména dětí by si zasloužily daleko větší pietu.

Petr Hašek

25 let, Náchod, student

Já jsem pro to, aby tam byl zřízen důstojný památník a vepřín zrušen, protože takové hrůzy by se neustále měly připomínat a zdůrazňovat, už jen proto aby se to nikdy neopakovalo.

Jan Mráz

35 let Chomutov, manager

Na koncentrační tábor v Letech u Písku nemám ujasněný názor, protože se mi zdá, že se to na veřejnosti příliš zveličuje. Samozřejmě nechci popírat, že existoval romský holocaust; samozřejmě existoval. Ovšem nejsem si jist tím, že by se měl vyvlastnit vepřín v Letech. Jsem pro zřízení důstojného památníku, ale ne za cenu vyvlastnění vepřína.

Lenka Čihánková

24 let, Jirkov, státní zaměstnanec

To, co se dělo v Letech u Písku bylo zvěrstvo. To, že pan prezident prohlásil, že se jednalo o pracovní tábor, je jeho názor a mám pocit, že než tohle prohlášení vydal, nepřečetl ani řádek z žádné knihy na téma romský holocaust. Ovšem to, že v místě kde zemřelo několik set lidí a několik set dětí, stojí vepřín, je naprostá neúcta ke všem, kteří tam zemřeli, a že se vůbec diskutuje o zrušení vepřína, beru jako celosvětovou ostudu naší republiky; jeho zrušení by totiž mělo být samozřejmostí.

fotoanketa

Khamoro ve z

Sedmý ročník světového romského festivalu Khamoro je za námi. Tentokrát byl celý týden opravu plný slunce, a to doslova. Horké květnové počasí dodalo romskému festivalu tu pravou příchuť. Zahrála spousta skvělých kapel, zahájeny byly také velmi zajímavé výstavy. Čtvrteční průvod městem byl již jako klasicky velkou atrakcí nejen pro samotné účastníky a organizátory Khamora, ale i pro všechny, kteří se tou dobou pohybovali v centru hlavního města.

znamení slunce

Reduta nasáklá jazzem

První tři večery festivalu Khamoro patřily jazzové hudbě. Romský jazz je zárukou kvalitní hudby, která je uznávána po celém světě. Komorní prostředí klubu Reduta přilákalo každý večer tolik diváků, kolik jen mohla Reduta pojmout.

V pondělí se jako první kapela představili francouzští Shine. Čtveřice vynikajících muzikantů věrně sleduje tradici klasického gypsy jazzu, v jejich hudbě jsou však také patrné prvky jazzu s balkánským a italským stylem. Mezi diváky v publiku se objevila i Věra Gondolánová, která si naprosto neplánovaně a impulzivně zazpívala se Shine dvě romské písně. Reduta burácela potleskem.

Druhý festivalový večer patřil na prknech Reduty skupině Lollo Meier Quartet. Členové kapely pocházejí z Nizozemí, Belgie a Velké Británie, svůj společný jazyk však kapela našla v romském jaz-

zu. Belgický houslista Tcha Limberger učinil z vystoupení nezapomenutelnou událost.

Středeční jazzový koncert nizozemské kapely Basily přilákal do Reduty také předsedu ODS Mirka Topolánka. Diváci byli okouzleni lehkou swingovou hudbou, s trochou tradičních španělských cikánských rytmů, jež dodaly vystoupení šťávu.

Roztančená Roxy

Čtvrtek odstartovala druhá část festivalových hudebních večerů. Z komorního prostředí jazzové Reduty se program přesunul do tanečního klubu Roxy. V roztančené Roxy bylo doslova „našlapáno“. Kvůli tropickému počasí se nedalo ani pořádně dýchat, mezi návštěvníky přesto panovalo nadšení. Čtvrteční a páteční večer totiž patřily vynikajícím kapelám, které nemohly nikoho nechat v křídle sedět.

Čtvrteční večer zahájila skupina Banjara. Milí lidé, kteří přijeli na Khamoro z veliké dálky, až z indického Rádžasthánu, hrají klasickou indickou muziku, jež má s evropskou romskou hudbou pramálo společného. Harmonium, bubínky a především krásná tanečnice Tulika učinily z vystoupení Banjary nezapomenutelný zážitek.

Čvrtek patřil v Roxy také finské kapela Hortto Kaalo. Finové zahráli několik slovanských písní, přidali samozřejmě i klasické romské a svou hudební show zakončili směsí vlastních songů. Ačkoli pocházejí z chladného severu, dostali pražskou Roxy do varu.

O tom, že romská hudba nezná hranice, přesvědčil sofijský Martin Lubenov Orkestar. Bulharští hudebníci předvedli kombinaci tradiční romské a balkánské hudby, nechyběl ani swing a trocha salsy. Temperament kapele rozhodně nechyběl. Po pódium to vypadalo skutečně jako na pravé balkánské svatbě.

A co teprve když se na prknech Roxy objevili členové ukrajinského hudebního divadla Romens! Romens je jediné profesionální státní romské divadlo na Ukrajině. Vynikající muzikanti a tanečníci mají na svém kontě první romskou rockovou operu Cikáni. Jejich výkon byl skutečně profesionální a zároveň velmi emocionální a srdci blízký. Č

Khamoro 2005

Č Pátku bezesporu dominovalo ruské trio Talisman se zpěvačkou Natachou Osterkorn. Privilegium Romů je mít domov po celém světě, na Sahaře, v Americe, v Rusku nebo v Asii. A právě takový šarmantní mix muziky ze všech koutů světa od ruského folkloru přes romské balady, flamenco a vážnou hudbu Talisman předvedl. Krásná Natacha dodává triu říz čistým, ale ostrým zpěvem. Skvělí hudebníci zahráli i notoricky známou Nane so cha (Není co jíst) z muzikálu Cikáni jdou do nebe a roztančili a roztleskali celý sál. Páteční večer patřil také jediné české zpěvačce, která se na Khamoru 2005 představila. Stále okouzující Věra Gondolánová spolu s cimbálovou muzikou opět ukázala, že její hlas patří skutečně mezi hudební klenoty romské hudby. Kromě klasických romských písní zazpívala také „vypalovačku“ Od Buchlova, ve které ukázala svůj obrovský hudební rozsah. Syrová barva hlasu, dobrá technika, specifická živost – to je Věra Gondolánová.

Polská kapela Berla i Bracia zaujala diváky především tanečním vystoupením. Společně se zpěvačkou Perlou, jejíž jméno se objevuje v názvu kapely, se na pódiu objevily dvě krásné mladé tanečnice, na něž byla skutečně radost se dívat. Perla i Bracia míší ve svém hudebním projevu prvky tradiční romské hudby se západoevropskou Sinti hudbou. Brazílská kapela Betchary se festivalu Khamoro představila již podruhé. Zejména dívky si užívaly taneční vystoupení charismatického tanečníka, který ve finále seskočil s nataženýma rukama dolů pod pódium a tančil s přítomnými dívkami. Páteční večer uzavřelo vystoupení balkánské dechovky Macedonie Orkestar Aguševi Djambo. Těmto hudebníkům rozhodně nálepku vynikajících muzikantů nikdo neodpáře. Orchestr existuje už sto let a proslavil se především hudbou k filmům Emira Kosturici (Černá kočka, bílý kocour).

Výstavy v rámci festivalu Khamoro 2005

Ke Khamoru patří neodmyslitelně i výstavy. Letos se uskutečnily celkem tři a všechny stály opravdu za to. Umělci, kteří na nich prezentovali svá díla, pocházejí z Finska a Maďarska, ale i Česká republika měla své želízko v ohni.

Překrásné prostory Polského institutu hostily v úterý vernisáž výstavy romských krojů, loutek a portrétů. Finská režisérka a malířka Katariina Lillqvistová představila velmi známé postavičky z animovaného večerníčku Mire Bala Kale Hin, který vysílala

Překrásné prostory Polského institutu hostily v úterý vernisáž výstavy romských krojů, loutek a portrétů. Finská režisérka a malířka Katariina Lillqvistová představila velmi známé postavičky z animovaného večerníčku Mire Bala Kale Hin, který vysílala i Česká televize.

i Česká televize. Návrstěvníky nemohly nezaujmut portréty nizozemských Romů v nadživotní velikosti. Jejich autorem je Rogier Fokke, jehož fotografie bývají často využívány jako podklad pro plakáty a přebaly CD romských hudebních kapel. Součástí výstavy byla také expozice několika romských krojů, které přivezla z Finska zpěvačka Hilja Gronforsová, kamarádka loutkářky Katariiny. Obě si na vernisáži navíc zazpívaly a zahrály několik romských balad.

V Maďarském kulturním středisku se v rámci Dne maďarských Romů konala výstava malíře Istvana Szentandrásioho.

Zachycuje Romy v jejich nejpřirozenější podobě a vyobrazuje je při tradičních romských řemeslech, což je poměrně ojedinělé. Českou republiku zastupoval v rámci výstav známý romský malíř Rudolf Dzurko.

Dzurko, jehož základní díla jsou jakousi mozaikou ze skleněných drtí, otevřel svou výstavu v Galerii Oliva na Starém městě. „Je tady několik nových kousků, většina obrazů je již známých a pochází z dřívějšího období,“ uvedl Dzurko pro náš časopis. Odpoledne zpřijemnil svou hudbou i slepý zpěvák a harmonikář Mario Bihári, který působí v kapele Koa, dnes již bohužel bez Zuzany Navarové. Spolu s Dzurkovými díly byly v galerii k vidění i plastiky slepé umělkyně Boženy Přikrylové.

Box je pro mě vším, boxem žiju!

sport

První zbraní člověka byla pouhá pěst, protože v případě potřeby byla zbraní nejrychlejší a nejpohotovější. V boxu je pěst nejdůležitější.

Základ současného sportovního pojetí boxu se utvářel v Anglii v několika vývojových etapách. Odtud se box rozšířil do Ameriky a do evropských zemí. V Čechách byl zakladatelem boxu sportovní nadšenec, těžký atlet a vzpěrač Fridolín Hojer, který si už v roce 1896 otevřel vlastní boxerskou tělocvičnu. Právě tak slavným, jako byl koncem 19. století Fridolín, se možná stane i šestnáctiletý Rom Tomáš Pollák ze Smíchova. Na Mistrovství ČR v Havířově získal 3. místo a nedávno obsadil bronzovou pozici na Mistrovství Evropy, které se odehrálo v Praze.

Šestnáctiletý Tomáš pochází z početné rodiny, má šest sourozenců, samé bratry. Jeho rodiče jsou ze Slovenska ze Spišské Nové Vsi, ale v Praze na Smíchově už žijí několik let. Tomáš studuje prvním rokem na jednom z pražských středních odborných učilišť obor instalatér. A jak se k boxu dostal? „Úplně jednoduše. Už odmalicka jsem byl velký sportovec, začínal jsem s fotbalem a po čase jsem hrál i ligu. Před

necelými dvěma lety mě ale kamarádi ze Smíchova vzali sem na trénink. Říkali mi, ať ten box zkusím. My Smíchováci jsme byli vždycky rváči! Začátky byly samozřejmě těžké, ale pak jsem začal vyhrávat a to mě nějak k boxu nakoplo a začalo mě to víc bavit,“ směje se.

Tomášovým největším snem je stát se mistrem Evropy v boxu. Není to nenáročný cíl, a tak je potřeba pro to skutečně něco dělat. Tomáš v tomto případě určitě nezaspal, a to do slova a do písmene. „Vstávám každý den kolem páté hodiny a v půl šesté ráno chodím běhat trasu dlouhou asi dva kilometry, osprchuji se, jdu do školy. Pak si jdu zase zaběhat, přijdu domů a utíkám na trénink...“

Boxerský klub Palaestra, který už dva roky navštěvuje a kam také chodí skoro každý den trénovat, zajistil pro všechny děti bezplatné trénování a vyučování boxu a slouží mimo jiné zejména jako protidrogová prevence u mladých Romů. Tento klub už několik let vede boxer a terénní sociál-

ní pracovník Jan Balog. Věř, že právě Tomáš bude jednou jeho nástupcem. „Má k tomu skutečně předpoklady. Já ho tu na trénincích sleduji už slouho, jak těm menším ukazuje správnou techniku a předává informace o tom, jak se má box správně dělat. Víceméně tady to není jenom o tom boxu, to opravdu ne. Platí tu prostě nějaká společenská pravidla. V každém případě se Tomáš ještě má co učit,“ dodal pan Balog.

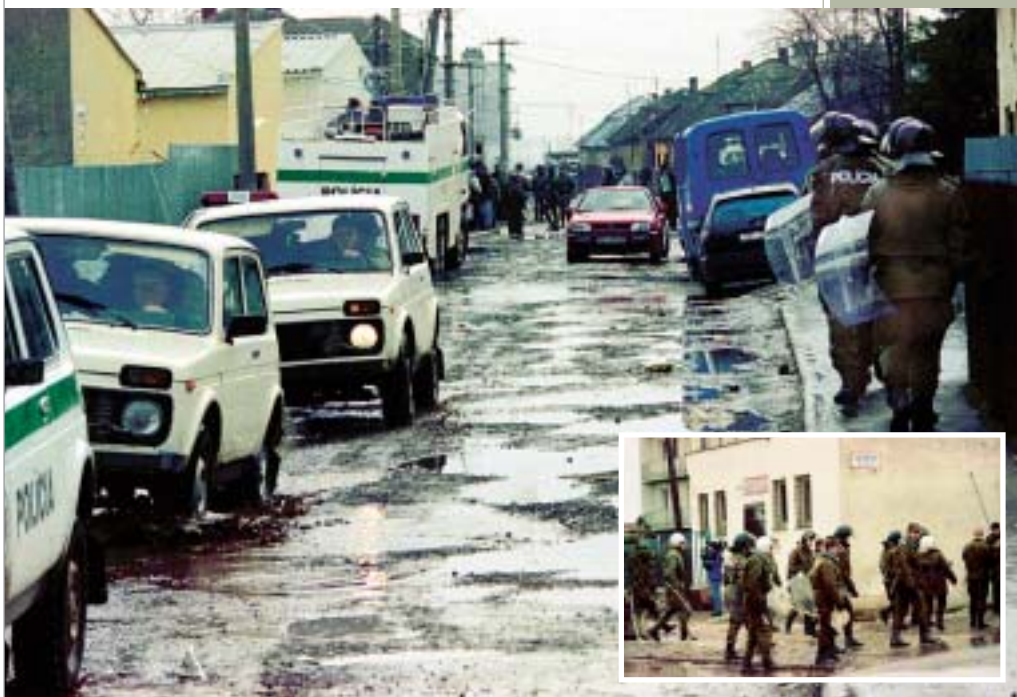
Přestože byli Tomášovi rodiče proti tomu, aby se věnoval boxu, Tomáš trval neustále na svém, protože box byl jeho cílem a věděl,

že by jej jednou chtěl dělat na profesionální úrovni. „Zezačátku byli mí rodiče proti tomu, abych boxoval. Chtěli, abych se spíš zdokonaloval víc ve fotbale. Říkali mi, ať se držím toho, čemu jsem dříve věnoval dost času, tedy běhání po fotbalovém hřišti, než abych se někde mlátil. Jsem ale dost tvrdohlavý, takže jsem si trval na svém. Musí se s tím prostě smířit a myslím, že už tomu tak je. Box je pro mě prostě vším, boxem žiju! Je to bomba pocit, když vyhraješ nějaký zápas, nebo když získáš medaili!“ neskryvá Tomáš své pocity. Zatím hraje za kadety.

Ačkoli nevypadá jako typický Rom, už se několikrát s rasismem v České republice setkal. „Když o svém volném čase zajdu s romskými kamarády na diskotéku nebo jen tak ven, někdy nám český kluci nadávají do Cikánů, ale já to prostě nijak neřeším. Vždycky se snažím domluvit se. Nikdy jsem se na ulici s nikým pořádně nepral. Báł bych se, že bych mu mohl nějak ublížit. V ringu, to je něco jiného, tam jsou na tvrdé rány oba hráči připraveni.“ ■

Amnesty International kritizuje Slovensko za situaci Romů

Amnesty International (AI) ve své letošní výroční zprávě kritizuje Slovensko za situaci Romů, především za brutální potlačení romských nepokojů na východě země loni v únoru. „Policie v některých případech přehnaně použila sílu, dopouštěla se slovních rasových urážek a jiného špatného zacházení,“ píše se ve zprávě, kterou AI zveřejnila.

AI se odvolává i na zprávu Evropského centra pro práva Romů (ERRC), podle které policisté ve východoslovenském Trebišově vstupovali druhý den po nepokojích bez oprávnění do romských domů a bili muže, ženy i děti obušky a jinak je

fyzicky napadali. Údajně Romy také rasově uráželi a zatčené bili a ponižovali. Nepokoje propukly loni 24. února. Nespokojenost tamních Romů se snižováním sociálních dávek přerostla v rabováním obchodů a v potyčky s policií.

Amnesty International rovněž připomíná smrt Roma Radoslava Pukyho, který se ztratil při policejním zásahu v romské osadě. Pitva podle AI údajně ukázala, že muž, který byl nalezen v řece, neutonul, ale zemřel násilnou smrtí. Příbuzní vinili z jeho smrti policii. Ta ale loni v březnu uvedla, že Puky nezemřel cizím zaviněním a příčinou jeho smrti bylo utonutí.

Zdeněk Ryšavý, ČTK

Německo se rozhodlo deportovat Romy zpět do Kosova

První stovky romských uprchlíků byly deportovány zpět do Kosova, odkud uprchly v roce 1999 během války do Německa. Německo se rozhodlo deportovat více než 50 000 uprchlíků, z toho 34 500 Romů, navzdory tomu, že podle lidskoprávních organizací budou v Kosovu v ohrožení života a budou čelit diskriminaci.

Claude Cahn z Evropského střediska pro práva Romů (ERRC) uvedl, že hlav-

ním důvodem nynějších kroků německé vlády je rasismus. „Oni prostě nechtějí v Německu Romy,“ řekl Cahn pro International Herald Tribune.

OSN, pod jejíž správou nyní Kosovo je, souhlasilo s návratem 10 000 uprchlíků s tím, že bude zajištěna jejich bezpečnost. Romové byli během války v Kosovu mezi Srby a Albánci před šesti lety tvrdě pronásledováni jak Srby tak Albánci. Navíc v roce 2004 došlo k dalším nepokojům a více než 4 000 lidí bylo nuceno uprchnout ze svých domovů.

Zdeněk Ryšavý

Maďarsko: Patnáctiletý Rom byl probodnut mečem

Patnáctiletý romský chlapec byl za bílého dne probodnut půlmetrovým mečem v autobuse č. 21 městské hromadné dopravy. Chlapec byl těžce zraněn a jeho stav byl velmi vážný. Lékaři mu život nakonec zachránili, byl propuštěn z nemocnice, ale další léčení si vyžádá celý rok. Policie dopadla údajného pachatele, který sám o sobě prohlašuje, že je Rom. Otec oběti však tvrdí, že pachatel Rom není.

Podle vyšetřování policie se celý incident stal v neděli 8. května kolem druhé hodiny odpolední a pachatelé na sobě měli maskáče. Chlapcova matka popsala událost pro Roma Press Center (RPC): „Můj syn jel společně se dvěma kamarády hrát fotbal. Seděli v autobuse číslo 21, když je napadlo šest mladých lidí v helmách, a ozbrojených meči a dýkami. Útočník se mého syna zeptal, jestli má nějaký problém, a vzápětí mu probodl břicho. Potom útočníci opustili autobus. Řidič autobusu

zavolal záchranku a můj syn byl převezen do nemocnice, kde podstoupil sedmihodinovou operaci.“ Život mladému Romovi zachránil zřejmě jeho třináctiletý kamarád, který do příjezdu záchranky držel ruku na ráně, aby chlapec nevykrvácel. Podle rodičů a jeho kamarádů mu nikdo jiný nepomohl.

Okamžitě po události se zvedla vlna protestů a shromáždění. V neděli 15. května zorganizovalo osm organizací pro lidská práva protestní shromáždění na náměstí blízko místa napadení. Na protirasistické a protifašistické demonstraci se sešlo 500–600 lidí. Romský lídr Aladár Horváth vyzval veřejnost, aby důrazně protestovala proti rasistickým a neofašistickým tendencím. „Nesmíme dopustit šíření těchto barbarských idejí a barbarského násilí,“ prohlásil. „Fašisté za bílého dne probodnou chlapce a nikdo proti tomu nezakročí. Jak to, že to došlo tak daleko?“ volal populární filozof Miklós Tamás Gáspár.

Zdeněk Ryšavý

Výroky prezidenta nás opět zklamaly

Výroky prezidenta republiky ohledně specifikace „nových forem ohrožení lidské svobody, konkrétně různými projevy NGOismu, politické korektnosti, umělého multikulturalismu, radikálního humanrightismu, agresivního ekologismu atd.“ nás zarazily. Prezident zcela jednostranně vyhodil do povětří svou teorii NGOismu a jeho nebezpečí pro společnost. Jeho nejednoznačný zjednodušený styl sdělování názorů hanobí významné iniciativy a aktivity na poli občanského sektoru, specificky v oblasti ochrany a prosazování nesporných lidských práv, které ke skutečné, plné svobodě a demokracii neoddělitelně patří.

Většinová společnost vnímá Romy přinejmenším jako nejméně populární menšinu. Romové jsou pro politiky neatraktivní skupinou, nepředstavují významnou voličskou základnu a politické angažování se v této otázce, například formou podpory strategií sociální inkluze Romů, obvykle snižuje politické preference a přináší rychlou politickou smrt. Romové ve srovnání s většinovou populací dlouhodobě vykazují zřetelný stupeň sociálního vyloučení a propadu, jejich životní a společenské šance jsou nízké. Tato disproporce, nemožnost romských jednotlivců a rodin ovlivnit svou životní situaci vedla zejména na lokální úrovni ke vzniku mnoha občanských sdružení, formálně řečeno nestátních neziskových neboli nevládních organizací (angl. NGO, non-governmental organisations). Jako zcela standardní občanské sdružení jsme vznikli s jasným posláním, které se stalo pilířem našich stanov a organizace, a jako takové jsme byli oficiálně registrovaní ministerstvem vnitra, které (kupodivu bez obav) uznalo náš status i statut na základě Zákona o sdružování občanů. Posláním našeho sdružení je stimulovat a podporovat možnosti, příležitosti, aktivitu, informovanost a akceschopnost potřebných romských jednotlivců a rodin na cestě jejich rozvoje a růstu a chránit jejich práva a důstojnost v rámci společnosti. Ano, snažíme se ovlivňovat klíčové oblasti veřejného života dotýkající se občanů – avšak „kupodivu“ nijak zvlášť se nám nedaří. Rozhodně se nedá mluvit o zásadním vlivu. Ano, hájíme a prosazujeme strategie lepší budoucnosti a životních šancí potřebných Romů, ale stěžejní část naší práce leží v samotné práci s těmito lidmi, nikoli v boji o vliv a moc, nebo o nespravedlivé protežování této skupiny v širším kontextu. Pouze se snažíme, aby i tato skupina, tito klienti a jejich specifické problémy, potíže a potřeby byli na relevantních místech zaznamenáni, ideálně řešeni. Z přímé práce plyne naše zpětná vazba, informace a podněty pro lepší nastavení veřejné politiky a praxe, neboť jsme bezprostředními svědky každodenní opakování se bídy dlouhodobě nefunkčních a neefektivních modelů.

Slova jsou nebezpečné zbraně a dá se jimi velmi dobře operovat, neúplné informace jsou inspirací nepřesných úvah a chybných rozhodnutí. Názory a postoje můžou být různé, ale neměly by se stát zdrojem, který devalvuje či diskvalifikuje důležitou a potřebnou sféru společenských aktivit. Prezident republiky je povinen vážit sílu a smysl vyřčeného sdělení, jelikož ovlivňuje názory a myšlení jednotlivců, skupin i institucí a částečně reprezentuje názory země. Jestliže terénní sociální pracovníci pracující v sociálně vyloučených romských komunitách umí vážit svá slova vůči klientům a institucím a každodenně reflektuje prosazování svých postojů ve své profesi a v týmu, jak je možné, že prezident, hlava státu, tak vůči svým občanům, své zemi a mezinárodním institucím nečiní?

Je prezident ztělesněním suverenity státu ve smyslu nezřízené volnosti individuálních postojů a projevů? Může být tedy prezidentem každý z nás? Pro zachování pluralismu a férovosti nejlépe všichni naráz?

tým o. s. IQ Roma servis, Brno

Ano, hájíme a prosazuje me strategie lepší budoucnosti a životních šancí potřebných Romů, ale stěžejní část naší práce leží v samotné práci s těmito lidmi, nikoli v boji o vliv a moc, nebo o nespravedlivé protežování této skupiny v širším kontextu.

Le prezidentoskere lavendar hin amenge phares

Le prezidentoskere lava pal o „neve formi, so džan mujal le manušengeri šloboda, sar NGOismus, politicko korektnosta, načačikano multikulturalismus, radikalno humanrightismus, agresivno ekologismus the aver“ amenge na has pre dzeka. O prezidentos čidča andre luf-tos peskeri teorija pal o NGOismos the leskero bibachta-lipen. Leskero na achačardo the jekhserakero štilos, sar phenel peskero nazoris, čhinel andre pativ le bare iniciati-venge andro manušengeri sektoris, specificknones and-re oda, hoj te zaačhol manušengere čačipena u te del zor le manušenge, oda kije čačikaři demokracija kempel.

E majorita dikhel le Romen sar na but popularno cikhipen. O Roma nane predal o politikara atraktivno grupa, na genen len maškar e voličsko zakladča. Te hin o politikos angažimen andro phučibena pal o Roma, terdol paš e strategija andre Romen-geri socialno inkluzija, ta leskere politické prefe-renciji džan tele, u sig avel leskero politicko meriben. O Roma hine but berša ispidle pro agor andre socialno izolacija the baro socialno čoripen, lengere šanciji hine but nalačhe. Aja disproporcija, hoj o Rom, abo romaři femelija korkore našti visaren peskero dživipen, dine impulzis kija oda, hoj nekhbater pre lokalne tha-na pes chudle te kerel le manušengere sgejlj-pena (občanská sdružení). Formálnones pes phenel na le rajibneskere (nevládní) organizaciji (anglicki NGO, non-governmental organisations). Sar štandardno manušengeri sgejljpen chudlam te kerel buči lacha vizijaha, savi hiři and-re amare stanovi, the samas oficialnones registrimen ko ministerstvos vnitra, savo amaro štatutos ila čačes. Amaro sgejljpen kamel le Romenge te del o vast andre lengere čačipena. Kamel len te del o informaciji, te rodel vaš o Roma feder drom, the te zaačhol lengeri pativ maškar e majorita. Kamas amari ideja te kerel jekhetanes le manu-šenca, the te del le manušen e profesinalno godi the e buči. Tiš kamas amaro know-how te thovel maškar e majoritno sfera – no, našti phenas, kaj amenge džal e buči lačhes. Nane amen ajsa zoralo lav. He, zaačas the ispidas anglal e strategija pal o feder dživipen the feder Romengere šan-ciji, afe nekhbareder buči keras le korkore Romenca. Na rodas e zor, na kamas vaš e romaři nacija vareso buter. Amen ča kamas, mi pre relevantne thana dikhen o speci-ficke problemi, save le Romen, amare klienten hin. Amen le Romenca keras buči sako džives, u dikhas andro teren-s, kaj o Roma dživen, so kempel te kerel feder, mi e sociano politika te el pašeder paš o čore manuša. Amari buči šaj del o informaciji andre majoritno politika the praksija, bo amen dikhas sako džives le manušengeri čoripen, savo anen o purane nafukčne the naefektivne modeli.

O lava šaj aven sar e čhuri, šaj lenca manuš kerel o ope-raciji, te nane e informacija kompletno, ta palis šaj vareko kerel bibachtalo verdiktos. Sako šaj likerel peskeri godi, afe na kempel le lavenca te čhinel andre pativ le manu-šenge, so keren lačhe aktiviti. O prezidentos mušinel te dikhel, so phenel, bo leskere lava šunen o manuša, o insti-tuciji the likerlen len sar le štatoskeri reprezentacija. Te o socialno terenno manuš, so kerel buči andro romane komuniti, džanel mištes, so te phenel peskere klintenge, sar te del duma pro inštituciji, džanel mištes peskeri pro-fesija the e buči andro timos, ta soske o prezidentos, šera-lo andro štatos, phenel peskeri godi u na oda, so šaj pre-zentinel leskeri republika?

Šaj peske o prezidentos vakere so kamel? Palis sako šaj keras le prezidentos? Abo šaj keras – kaj o sistemos the avel pluaritno the fero vo – le prezidentos savore dženen prejekhvareste?

Podle zprávy Ústavu zdravotnických informací a statistiky podstoupí v České republice ročně sterilizaci téměř čtyři tisíce žen. Odhaduje se, že ve světě už tento trvalý zákrok podstoupilo více než sto padesát milionů lidí. Mnohé z žen se pro zákrok, po kterém je další otěhotnění nemožné, rozhodnou dobrovolně. Případů, kdy byly ženy sterilizovány násilně a nedobrovolně, jsou však stovky. A právě mezi nimi je podezřele vysoké procento žen romského původu.

§ sterilizace

Sterilizace – trvalé zbavení plodnosti. Medicínský problém, o kterém se v poslední době hovoří čím dál víc. Netýká se pouze žen, ale samozřejmě také mužů. Zástupců mužského pohlaví, kteří tento zákrok podstoupili, však není mnoho, tedy alespoň v České republice ne. Muži se obvykle o antikoncepci nezajímají, nechávají tento problém na nás ženách. A sterilizace je skutečně považována za jednu z metod antikoncepce. Podle zprávy Ústavu zdravotnických informací a statistiky podstoupí v České republice ročně sterilizaci téměř čtyři tisíce žen. Odhaduje se, že ve světě už tento trvalý zákrok podstoupilo více než sto padesát milionů lidí. Mnohé z žen se pro zákrok, po kterém je další otěhotnění nemožné, rozhodne dobrovolně. Případů, kdy byly ženy sterilizovány násilně a nedobrovolně, jsou však stovky. A právě mezi nimi je podezřele vysoké procento žen romského původu.

Sterilizace – popis

Sterilizace je považována za jistou metodu antikoncepce. Samotný chirurgický zákrok, malý operační výkon, spočívá v přerušení průchodnosti vejcovodů. Prakticky se jedná o to, že po zákroku nemůže dojít k setkání vajíčka a spermie. Vejcovody mohou být uzavřeny buď pomocí speciálních okluzí (klips), přerušeny působením tepla, nebo podvázány. Tento operační zákrok se provádí většinou laparoskopickou metodou pomocí optického přístroje za celkového znecitlivění. Sterilizace je jednorázová, relativně jednoduchá operace s minimálními komplikacemi, která se provádí během jednodenní hospitalizace nebo jako ambulantní výkon.

Následky

Dle názoru odborníků z řad lékařů (www.gyn.cz) nezpůsobuje operační zákrok změny organismu, které by žena vnímala. To znamená, že nezpůsobuje například žádné hormonální změny. Přerušení vejcovodů je však prakticky nevratné, a možnost dalšího otěhotnění je proto téměř vyloučena.

Některým ženám však nelze operaci provést pomocí laparoskopie a je nutné otevření dutiny břišní řezem. Při tomto zákroku už jsou rizika sterilizace vyšší. Může dojít ke krevnímu výronu v oblasti řezu, k poranění žaludku, střeva, močových cest, dělohy, vejcovodů nebo vaječníků. Jako komplikace se může také vyskytnout krvácení, plynová embolie, nitroděložní infekce nebo anesteziologické komplikace. Operace není vhodná pro ženy, které nejsou definitivně rozhodnuty nemít další potomky a je vyhrazena především starším ženám, které již svoje fertilitní funkce splnily. V mnoha případech tedy dochází k tomu, že se ženy, jež se podrobily sterilizaci, trápí a mnohdy mají narušené vztahy s partnerem.

Historie

V České republice lze sterilizaci podle směrnice z roku 1972 vykonat buď jako léčebný zákrok, nebo musí mít žadatelka nejméně čtyři žijící děti a musí být starší 35 let. Nejčastěji se sterilizace provádí jako léčebný zákrok, pokud žena prodělala nejméně dva císařské řezy nebo když má srdeční či plicní onemocnění. Sterilizaci podstupují také ženy s chromozomální poruchou ohrožující dítě.

První případy nucené sterilizace romských žen v České republice byly zaznamenány kolem roku 1970. V období let 1970–1990 sterilizovala československá vláda

„Sterilizace je v lékařsky řádně odůvodněných případech přípustná, někdy snad i nutná. Mravně je však vždy problematická. Souhlas romských žen ke sterilizaci se získává ovlivňováním, jehož objektivita není zaručena. V některých obvodech se sterilizace romských žen provádí jako plánovaná administrativní praxe a úspěšnost pracovníků je na interních schůzích hodnocena podle počtu romských žen, jež se jim podařilo k souhlasu se sterilizací přemluvit...“

romské ženy programově jako součást politiky, jejímž cílem bylo snížit „vysokou nezdravou“ porodnost romských žen. Tuto politiku odsoudila i Charta 77.

„Sterilizace je v lékařsky řádně odůvodněných případech přípustná, někdy snad i nutná. Mravně je však vždy problematická. Souhlas romských žen ke sterilizaci se získává ovlivňováním, jehož objektivita není zaručena. V některých obvodech se sterilizace romských žen provádí jako plánovaná administrativní praxe a úspěšnost pracovníků je na interních schůzích hodnocena podle počtu romských žen, jež se jim podařilo k souhlasu se sterilizací přemluvit. Za takových podmínek je objektivita vyloučena. Mnohdy se k získání souhlasu demagogicky využívá peněžní odměna. Tak se sterilizace stává jedním z postupů většinové populace proti populaci menšinové směřujícím k tomu, aby se v menšinové etnické skupině bránilo rození dětí.“ (citace z Charty 77)

Koncem osmdesátých let zdokumentovali celou situaci Zbyněk Andrš a Ruben Pellar. V roce 1992

poté vyšla pod hlavičkou organizace Human Rights Watch podrobná zpráva, která zkoumala situaci Romů v tehdejší Československu. Z této zprávy vyplynulo, že nucené sterilizace byly v České republice ukončeny v polovině devadesátých let. Jelikož však docházelo stále k dalším případům sterilizace romských žen, začalo se touto záležitostí zabývat během let 2003 a 2004 také Evropské centrum. Ve spolupráci s několika nevládními organizacemi bylo podniknuto několik vyšetřovacích misí, při kterých mělo dojít k objasnění nucených sterilizací romských žen v České republice po roce 1990. Závěry šetření přetrvávající obavy jen potvrdily.

Liga lidských práv, Vzájemné soužití a IQ Roma servis

„Každý, kdo se v České republice zabývá lidskými právy, zjistí, že nejvíce se porušují lidská práva právě u Romů,“ sdělil nám Jiří Kopal z organizace Liga lidských práv. Právě Liga lidských práv začala v České republice spolu Č

ILUSTRAČNÍ FOTO

Č s brněnským IQ Roma servisem a ostravskou organizací Vzájemné soužití uceleně řešit otázku romských sterilizací.

„Všechno to začalo tím, že jsme svolali kulatý stůl na téma sterilizace. Pozvali jsme ombudsmana a romské ženy, kterých se tento problém týkal,“ vypráví o počátcích práce s romskými ženami Kopal. „Setkání mělo velký ohlas. Zjistili jsme, že v České republice nikdo tento problém neřeší a rozhodli jsme se, že ‚do toho půjdeme‘. Od té doby pořádá Liga lidských práv pravidelná setkání postižených sterilizovaných žen. „Je velmi důležité, aby samotné ženy poznaly, že v tom nejsou samy. Dává jim to sílu a posiluje to jejich důstojnost,“ říká Kopal.

„Jednoho dne přijel k nám do Chánova pan Kopal a chtěl informace o případech sterilizovaných Romek. Já jsem v té době věděla o několika desítkách případů, tak jsem mu ráda pomohla,“ vypráví Jarmila Mirgová, pracovnice chánovského romského centra. „Slíbila jsem, že mu s tím trochu pomůžu,“ směje se. Práce paní Mirgové spočívá v tom, že sepisuje postupně s jednotlivými ženami jejich zážitky. „Já sama jsem také podstoupila sterilizaci, ale radši se od toho distancuji a držím si odstup. Žila jsem tady dost dlouho a pamatuji si paní Macháčovou, která to vlastně všechno způsobil. Pokud to můžu říct naostro, bylo to opravdu jako na gestapu. Vyhrožovala ženám, znala dokonale jejich poměry a věděla, jak na ně. Ona rozdělovala sociální dávky,

přerozdělovala i byty. Všichni se jí báli,“ vypráví dále paní Mirgová, ke které chovají místní Romky velkou důvěrou. „Když se pak nechaly sterilizovat, všechno se vrátilo do normálu a ona jim dala pokoj.“

Podle Kopalových slov existuje mnoho žen, které se o své nucené sterilizaci stydí mluvit, nebo ji dokonce tají. Na setkáních mohou probrat své problémy, které jsou téměř u všech identické. Cílem práce Jiřího Kopala je zdokumentovat všechny případy nucených sterilizací a podat a podniknout patřičné právní kroky. „Naše práce spočívá v tom, že se nejprve snažíme zdokumentovat lékařské zprávy z jednotlivých nemocnic, kde se sterilizace prováděly.“ Podle Kopala tkví základní problém v tom, že všechny romské ženy ve skutečnosti souhlas ke sterilizaci svým podpisem poskytly. Řada postižených žen však podepsala něco, čemu vůbec nerozuměla, mnohé z nich daly souhlas ke sterilizaci jen několik minut před samotným zákrokem, a neměly tudíž možnost celou tak závažnou věc dobře zvážit či probrat s manželem. „Jedna žena šla například na operaci v půl páté ráno a souhlas ke sterilizaci podepsala pět minut předtím,“ vypráví Kopal. „Tohle je šílená věc, to nemůže žádný lékař vysvětlit. V Americe by ty ženy vysoudily desítky milionů,“ říká dále Kopal.

„Situaci je možné přirovnat k tomu, že by ženě někdo každý den nasypal do jídla antikoncepční pilulku a tvrdil by, že se jedná o lék, bez kterého žena zemře, aniž by zmínil nežádoucí účinky,“

Konkrétní lékaře žalovat nemůžeme, panuje mezi nimi jakási falešná solidarita.

„Každý, kdo se v České republice zaobírá lidskými právy, zjistí, že nejvíce se porušují lidská práva právě u Romů,“ sdělil nám Jiří Kopal z organizace Liga lidských práv.

říká Michaela Tomisová, právní zástupce obětí z IQ Roma servisu. Po získání lékařských zpráv se stížnost většinou hromadně zpracuje a předá ombudsmanovi. Ten má v současné době na stole více než 70 případů nucené sterilizace romských žen. Konkrétní lékaře žalovat nemůžeme, panuje mezi nimi jakási falešná solidarita, něco podobného jako mezi policisty,“ uvádí Kopal. Stížnosti jsou tedy mířené proti nemocnicím. Nejvíce nucených sterilizací bylo provedeno v ostravské nemocnici Fifejdy a v nemocnici Svaté Anny ve Vítkovicích. Další případy jsou známé z nemocnic v Mostu, Karvině, ale také ze Srna či z Náchoda.

V řadě případů měly ženy více dětí, někdy však jen jedno. Podle Kopalových slov existují i jednotlivé případy, kdy žena neměla žádného potomka, byla zdravá a podstoupila sterilizaci. Věk sterilizovaných žen se také různí. Nejmladší bylo 19 let.

Dostane se poškozeným ženám odškodnění?

„Věřím tomu, že výhra soudních sporů musí přijít. Věřím, že bude jasně řečeno, že byla porušena lidská práva. Vždyť tohle zacházení se ženami je naprosto nelidské,“ dodává Jiří Kopal. „Apelujeme na českou vládu, aby byla v dohledné době zřízena jakási komise, která by tyto případy důkladně přezkoumala. Je nutné objasnit případy nucených sterilizací z dob komunismu, ale především také z období postkomunistického.“

Výpovědi některých žen

Paní Julia

„Operovali mě v osmdesátém devátém, bylo mi tehdy 36 let. Když jsem byla na císařském řezu se čtvrtým dítětem, provedli mi sterilizaci. Říkali, že už nemůžu víc родit, že mi to musí udělat. Po baráku, kde bydlelo hodně romských žen, chodila sociální pracovnice a přemlouvala nás, ať se necháme sterilizovat, že za to dostaneme peníze. Já jsem nechťela.“ Manžel ji vyhodil, nechťel o tom vůbec slyšet. „Když jsem otěhotněla se čtvrtým dítětem, zjistilo se, že je ve špatné poloze. Provedli mi proto císařský řez a řekli, že mě podvážou, abych už neměla víc dětí. Ten papír musel podepsat i manžel.“

Paní Helena

„Podepsala jsem to. Měla jsem už čtyři děti. Souhlas se sterilizací jsem podepsala chvíli po porodu. Vůbec mi nevysvětlili, co podepisuji. Byla jsem oslabená a podepsala jsem to. Vůbec jsem nevěděla, co je to sterilizace. Od té doby mám gynekologické problémy.“

Paní K.

„Bylo mi čtyřicet. Přišla za mnou sociální pracovnice a já to podepsala. Neuměla jsem perfektně česky, jsem Maďarka. Takže to byl trochu problém. Manžel o tom ani nevěděl. Naše sociální pracovnice mi řekla, že když to podepíšu, dostanu deset tisíc. A ty jsem také obdržela. Ale co z toho? Jenom problémy. Byla jsem operovaná v roce 1988. Měla jsem tři děti a byla jsem těhotná, ale o tom těhotenství jsem ani nevěděla. Nejdříve jsem podstoupila potrat a potom mi podvázali vaječníky. Manžel přijel domů a hádali jsme se. Nakonec jsme se kvůli tomu rozvedli. Od té doby mám zdravotní problémy, vysoký tlak, bolesti hlavy.“

Paní Věra

„V nemocnici nás Romek bylo tehdy spousta. Šlo to tam jak na běžícím páse. Lékaři s nikým nemluví. Psal se rok devadesát jedna a mně bylo tehdy třidvacet a měla jsem tři děti. Sociální pracovnice nám ještě předtím říkala, že není problém v budoucnu ten zákrok vrátit, znovu to odvázat, a že budu moci zase родit. Přemýšlela jsem o tom, že bych si nechala vaječníky odvázat. Informovala jsem se na to u doktora. Ten mi však řekl, že to nepodporuje, že by to nemuselo dopadnout dobře. Dostala jsem za to dva tisíce. Čtyři roky po operaci mi museli vzít dělohu.“

Paní P.

„Sterilizaci jsem podstoupila v roce 1988. Měla jsem tři děti a čtvrté bylo na cestě. Takže nejdřív porod a pak podvázání. Bydleli jsme s dětmi v malém bytě, několikrát jsem žádala o větší. Jednoho dne jsem se rozhodla

navštívit naši sociální pracovnici. Ona měla veškerou moc. Řekla mi, že mi může pomoci. Když se nechám podvázat, najde mi prý větší byt. Chtěla jsem bydlet jako slušný člověk. Ta sterilizace byla vlastně podmínkou pro získání bytu.“

Paní Helena

„Přišla za mnou sociální pracovnice a nutila mě jít na ten zákrok. Vyhrožovala mi, že pokud nepůjdu, nechá mi sebrat děti. Bránila jsem se. Vyhrožovala, že dá děti do ústavu a mě nechá zavřít. Nevěděla jsem, co dělat. Bylo to hrozné. Říkala mi, že mě to nemine, že má dosah všude. Jednoho dne jsem byla doma a najednou přijela policie. Hodili mě do auta a odvezli mě na psychiatrii. Žádné psychické problémy jsem přitom neměla. Machačová na mě čekala na chodbě. Tam zjistili, že mi nic není. Když jsem vylezla z ordinace, ona mě chytla za ruku, abych nikam neutekla. Pak mě převezli na gynekologii. Pustili mě až po deseti dnech. Ten papír o sterilizaci jsem samozřejmě musela podepsat, měla jsem takový strach, že bych

v té chvíli podepsala cokoli. Od té doby mám gynekologické problémy, bolesti hlavy. Jsem úplně jiný člověk. Já už jsem stejně další děti mít nechťela.“

Paní Zdeňka

„Nedávno mi zjistili, že mám rakovinu. Půl roku chodím na ozařování. Sterilizovali mě v roce 1987, měla jsem dvě děti. K tomu zákroku jsem byla více méně donucena. Sociální pracovnice mi vyhrožovala, že přijdeme o přídávky, pokud na tu sterilizaci nepůjdu. Že neuvidím ani korunu. Ona to tu všechno šéfovala, báli jsme se. Tahala nás do nemocnice všechny. Já jsem udělala jednu chybu. Utekla jsem z nemocnice hned ten den, co mě odvezli, ještě před zákrokem, který jsem nechťela podstoupit. Ihned mě kontaktovali s tím, že jestli se nevrátím, budu muset zaplatit sál, doktora... Lekla jsem se, protože jsem tolik peněz neměla, a vrátila jsem se.“

Paní H.

„Šla jsem na potrat a pak mě donutili nechat se podvázat. Nevzpomínám si, že bych něco podepisovala. I přes to, že bych vlastně po sterilizaci neměla otěhotnět, jsem před třemi roky přišla do jiného stavu. Asi měsíc to bylo v pořádku, pak ale začaly potíže. Doktoři mi řekli, že nebudu moci dítě donosit. Musela jsem jít tedy na další potrat.“

Paní Jarmila

Doktoři nám řekli, že je to vlastně antikoncepce a že se mohu nechat do pěti let znovu rozvázat a že budu moci mít děti. To je samozřejmě lež. Nemluví vůbec o sexuální stránce. Ve mně je všechno mrtvé. Dodne, když viším doktora, je mi zle.

Nechvalně proslulá historie sterilizací je v první řadě spojována s nacistickým Německem, které násilně znemožňovalo nežádoucím skupinám obyvatel plazení dětí. V současném § 259 trestního zákona jsou „opatření, jež brání některé etnické, rasové nebo náboženské skupině v rození dětí, pokud byla přijata v úmyslu tuto skupinu úplně nebo částečně zničit“ považována za genocidium. V poválečném Československu byly ženy zdarma sterilizovány ze zdravotních důvodů dle směrnice

z roku 1958. V roce 1970 podal náměstek MPSV ČSR zprávu, v níž se vyjádřil: „Je třeba působit na cikánské rodiny, aby měly tolik dětí, o kolik jsou schopny se řádně postarat.“ V nové směrnici z roku 1972 se tedy ke zdravotním důvodům poprvé přidává i zohlednění sociální situace. V tomto směru se stejně zachovalo i tehdejší Slovensko. „U zaostalých cigánských obyvatelů ne je ze společenského hlediska žádoucí další populace, a preto sa javí potrebné rozšířit

vyhlášku Ministerstva zdravotníctví SSR o vykonání sterilizácie zo zdravotného hladiska aj o hladiska sociálno-spoločenské.“ Tato směrnice se sice nezmiňuje o finančních dávkách za sterilizaci, existují ale případy, kdy bylo za výkon ženám zapláceno. Úspěchy „uvědomělého rodičovství“ pak pravidelně dokumentovaly okresní a krajské komise. Sledovaly, kolik cikánských žen patří do skupiny tzv. „časného zachytu těhotenství“. V roce 1987 ale čísla ukázala, že

počet sterilizací klesá. Vládní komise pro otázky cikánského obyvatelstva ještě v témž roce jednala o „regulaci porodnosti zavedením peněžitého příspěvku za interrupce“. Vyhláška MPSV ČSR z roku 1988 poprvé oficiálně nabídl do roku po sterilizaci příspěvek do 10 000 Kčs, nebo věcnou dávku do 5 000 Kčs, výjimečně do 10 000 Kčs. Od chvíle, kdy se o případy sterilizovaných Romek začaly zajímat světové organizace, byl v roce 1991 kritizovaný finanční stimul za sterilizaci zrušen. ■

Strach z vysvědčení

Máme za sebou další školní rok, který byl ostatně jako všechny předešlé poznamenán znatelným nárůstem volání vystrašených a zoufalých žáků na dětskou linku bezpečí. Mnohem horší ale je, že obavy, úzkost a strach ze špatného vysvědčení způsobily, že se nejeden školák či školačka po odchodu ze školy, kde vysvědčení dostali, už domů nevrátili. Zeptali jsme se romských i neromských žáků na to, jaký mají názor na sebevraždu dětí kvůli špatnému vysvědčení a zdali i oni mají strach ze známek, které je neminou.

Martina Lonková, 15 let,
Základní škola Mendíků, Praha 4

Člověk nemůže vědět, jestli těm žákům třeba rodiče neubližovali a nemlátili je kvůli špatným známám na vysvědčení, a tak se raději nevraceli domů, nebo si v horším případě

vzali i život. Mí rodiče jsou na mě taky dost přísní, ale kvůli známám mě nikdy nezabili. Podle mě by se na vysvědčení neměly dávat známky, ale mělo by se psát slovní hodnocení. To by žáky tolik nestresovalo.

Petr Brchl, 13 let,
Základní škola Mendíků, Praha 4

Jsem, myslím, premiantem třídy, takže z vysvědčení strach v žádném případě nemám. Nemají ho ani mí spolužáci, kteří jsou na tom se známkami na vysvědčení mnohem

hůře, je jim to prostě jedno. Kdybych měl poradit svým vrstevníkům, kterým to ve škole moc nejde a dělají si z vysvědčení hlavu, řekl bych jim, aby se do školy více připravovali, ale s těmi starostmi aby to nepřeháněli.

Robert Hauer, 13 let,
ZŠ Donovalská, Praha 4

Nebojím se známek na vysvědčení, i když na něm budu mít dvě čtyřky. Nikdy jsem nezažil, aby mi rodiče kvůli známám nadávali, nebo mě dokonce bili. Myslím, že děti, které si kvůli znám-

kám vezmou život, jsou psychicky narušení lidé a je třeba je léčit.

Hana Gunárová, 16 let,
Zvláštní škola Ružinovská, Praha 4

Možná se už příští rok, až budu chodit na střední odborné učiliště, budu kvůli vysvědčení stresovat, ale teď to u mě nehrozí a nikdy nehrozilo. Podle mě je ale dost

žáků a studentů, které stresují známky na vysvědčení, bojí se totiž reakcí svých rodičů. Myslím, že by to neměli brát tak vážně! Není určitě správné ublížit si, nebo se dokonce zabít jen kvůli známám.

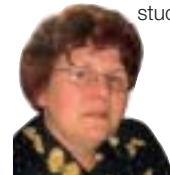
Názor psychiatra

Zeptali jsme se dětské psychiatry MUDr. Anny Čechákové: Setkáváte se s tím, že vás v období před vysvědčením za druhé pololetí navštěvuje více dětí s poruchami psychiky, které se objeví kvůli obavám ze špatných známek na vysvědčení? Máte zkušenosti s dětmi, které si kvůli výsledkům ve škole chtěli ublížit?

Takové děti přicházejí do mé ordinace opravdu každoročně. Myslím si, že tady v tom případě je skutečně něco v nepořádku. Každé dítě by mělo mít nějakou „dušičku“, které se se svými problémy svěří, ať jsou to špatné známky nebo cokoliv jiného. U většiny pacientů zjistím, že tam ta spřízněná duše nebyla. V každém případě záleží hodně na rodině, protože jsem se seka i s tím, že i jedna dvojka dovede být pro rodiče velkou tragédií. Rodiče by měli samozřejmě svým dětem říkat, že jim záleží na tom, jaké mají ve škole výsledky, ale že je mají rádi ne za to, jaké mají známky. Tak to totiž děti mohou chápat, a když přinesou na vysvědčení horší známky, cítí se méněcenní.

Víte, děti totiž sami sebe soudí podle okolí. Když někomu maminka řekne, že je „lemp!“ nebo někdy i něco horšího, dítě může ztratit sebevědomí a svou hodnotu, a to se s ním může

táhnout po celý život. Takový žák s průměrnými nebo horšími známkami ve škole může mít problémy s přijetím například na střední školu, ale nebude mít neurotické potíže, kterými bude trpět třeba žák se dvěma dvojkami, které jsou pro něj velkým problémem, protože byl třeba zvyklý na samé jedničky. Průměrný nebo horší žák se bude navenek hodnotit mnohem lépe než ten, který má ty dvě dvojky. To je ale problém rodiny, jak se k tomu postaví. Rodičům bych zásadně radila to, aby se předtím, než začnou dítě honit do známek, poradili s psychologem a zjistili zásadní předpoklady dítěte ke studiu, protože ne každé dítě je studijní typ.

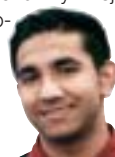
MUDr. Anna Čecháková

Co si myslím já

Ačkoli skoro všichni oslovení v naší anketě odpověděli, že je rodiče nikdy za špatné známky na vysvědčení tvrdě netrestají a že se kvůli vysvědčení, které by si jejich maminky a tatínkové představovali úplně jinak, nepřiměřeně nestresují, podle Ústavu zdravotnických informací a služeb spáchá každým rokem sebevraždu kvůli známám pět až deset žáků ve věku do 15 let. Hrůza! V okolí díkybohu neznám nikoho, kdo by se kvůli špatnému vysvědčení s tímto světem rozloučil, ale mám jednu kamarádku, dnes je jí 17 let, která se kvůli čtyřkám z matematiky a chemie dostala do psychiatrické léčebny a psychicky se úplně zhroutila. Nevládla nátlak rodičů, kteří neustále opakovali větu, jež ji dovedla k neuvěřitelným depresím, větu, která je mož-

ná některým z vás mladých blízká: „Opovaž se přinést domů čtyřku, to raději nechod ani domů!“ Několikrát se pokusila pořežat si žíly a jednou provždy se životem skončit. To všechno jen kvůli známám! Přemýšlím o tom a zároveň si pokládám otázku – je skutečně nutné, aby byl konec školního roku pravidelně doprovázen strachem dětí a zlobou zklamanych rodičů? Myslím, a jistě mi dáte, milí rodiče a žáci a studenti, za pravdu, že to určitě nestojí za to. Navíc když máme před sebou tak krásné a dlouhé letní prázdniny. Přejí vám ze srdce, ať je prožijete co nejkrásněji...

Tomáš Bystrý

Ze Slovenska přijela na seminář Erika Adamová, učitelka střední umělecké školy a koordinátorka vzdělávacích projektů

Akademická půda hostila romské a neromské studenty

Fakulta humanitních studií UK uspořádala v rámci festivalu Khamoro odborný seminář s názvem Romské téma na univerzitní půdě. Jako studentku romistiky mě zajímalo, jak u nás vypadá situace ve vzdělávání romských dětí a mládeže, co o tom míní odborníci i laická veřejnost. Přednáška a následná diskuse následně přitáhla pozornost i několika desítek romských a neromských vysokoškoláků. Právě setkání studentů z řad Romů a Neromů byl jedním z cílů tohoto setkání. Jak se totiž posléze ukázalo, většina přítomných neromských studentů netušila, že i Romové v České republice studují na vysokých školách.

Svoboda a rovnost

Teoretickou základnu semináře položila Selma Muhič-Dizdarevič z katedry veřejné a sociální politiky FSV UK. Jejím oborem je imigrační politika, a tak se i ve svém příspěvku se zaměřila na různé možnosti přijetí imigrantů do společnosti. Jako ideál představila kon-

cept sociální kultury, jež na jedné straně zahrnuje sdílení společného jazyka a politických institucí, na straně druhé však ponechává svobodu např. náboženství a rodinných zvyků. O právech občanů náležejících k národnostní menšině hovořila Petra Zhrňálová z katedry občanského sektoru FHS UK. Podle jejích slov v České republice stále neplatí rovnost podmínek, příležitostí a výstupů, a to nejen u příslušníků národnostních menšin.

Proto pokládá za nutné přijímat taková opatření, která v praxi zajišťují absolutní rovnost v sociální, politické a ekonomické oblasti.

Vzdělání jako priorita

Student oboru sociální práce a sociální politika na FF UK Zdeněk Horváth promluvil nejen o svých osobních zkušenostech se studiem, ale také o úspěších vzdělávacího projektu pro romské uchazeče o vysokoškolské studium. Projekt zajišťuje organizace Slovo 21. „Z 39 studentů středních škol jich po absolvování kursů

udělalo přijímací zkoušky 29,“ uvedl Horváth. O cenné poznatky se ze Slovenska přijela podělit Erika Adamová, učitelka Střední umělecké školy v Košicích a koordinátorka vzdělávacích projektů. Zaměřila se na problémy romských dětí při vstupu do základních škol, zmínila také negativní dopady sociální reformy na Slovensku. Její příspěvek doplnil Petr Polák z Úřadu vlády Slovenské republiky o otázky související se studiem romských vysokoškoláků na Slovensku.

Jako jednu z priorit právě započaté Dekády romské inkluze představila Gabriela Hrabánová z romského studentského sdružení Athinganoi plán vzdělávání Romů a odstraňování překážek při vstupu romských studentů do školského systému. Co se týče inspirace z jiných zemí, „naše sdružení se angažovalo v desegregačním projektu, který se opíral o zkušenosti především z Bulharska a Maďarska. V Maďarsku se tato otázka řeší v rámci ministerstva školství, navazuje na prá-

ci Viktorie Mohaczi a ukazuje určitou úspěšnost,“ uvedla pro Romano vodi Hrabánová. David Beňák z kanceláře Rady vlády České republiky pro záležitosti romské komunity prezentoval vládní projekty na podporu romských studentů. Podle jeho slov se česká vláda zabývá zejména předškolní docházkou a rolí romských asistentů ve školách. Nově je přijatý dotační program pro studenty středních škol. Stipendia pro romské vysokoškoláky však byla zamítnuta z důvodů existence systému sociálních stipendií.

Nezůstane u krásných slov?

Je smutné, že se komplexnímu vzdělávání Romů od základních po vysoké školy teprve nyní dostává patřičného zájmu. Jako kdyby šestnáct let svobody nebyl dostatečný prostor. Budiž však toto počátek cesty, na jejímž konci zmizí údiv neromských studentů nad jejich romskými spolužáky. ■

„So has, oda has... ...Co bylo, to bylo“

Jednadvacet let už existuje svitavská romská skupina Točkolotoč. Patnáct let po vydání prvního alba Čhave Svitavendar a šest let po vydání druhého s názvem Kale bala, kale jakha jim vyšlo třetí album.

Renomovaná folkrocková skupina letos nahrála a nazpívala zbrusu nové CD So has oda has – Co bylo to bylo (vyd. Brothers records 070110–2, celkový čas: 42:17) s devíti autorskými písničkami a třemi tradicemi, ovšem v poněkud nevšedním kabátě.

Na obalu bukletu je rozevřená dlaň se zvýrazněnými čarami osudu. Buklet obsahuje především romské texty písniček a jejich překlady do češtiny (autoři obojího jsou bratři Jiří a Gejza Peštové). Musím poznamenat, že bratři Peštovi vládou krásnou romštinou, lehce ovlivněnou olašským dialektem. Texty písní jsou poetické, částečně vycházejí z romských lidových písní, ale některé mají ryze autorský charakter. Pouze první písnička má zpívaný romský a rapovaný český text (tr. 1 Sam manuš sam – Jsme lidé, jsme) a šestá písnička, Gambler, má slova česká. Ostatní písně zpívá Točkolotoč romsky. Oproti předchozím albům se bratři Peštovi více zabývají otázkou vztahů Romů a Neromů, například hned v první folk-hip-hopové písničce Sam manuš sam s rapovaným textem: „Bílá je bílá a černá je černá a vůbec není

pravda, že jedna z nich je špatná...“ nebo v písničkách tr. 3 Na kamel – Nemá rád

a tr. 8 Black and white. Myslím si však, že by se tyto názory a postoje daly vyjádřit i méně polopatickým způsobem. Kapela hraje v romsko-neromském složení: Jiří Pešta (elektrická a akustická kytara), Gejza Pešta (sólový zpěv, akustická kytara), Milan Pešta (bicí, zpěv), Miroslav Pešta (mandolína, zpěv), Antonín Janko (sólový zpěv, akustická kytara), Pavel Bolcek (kontrabas, baskytara) a Zdeněk Sam Frýbort (bicí). K natáčení CD Točkolotoč přizval Milana Straku (soprán saxofon, klarinet), Bohumíra Bartoška (klávesy), Michaela Vašíčka (elektrická a akustická kytara), Libora Truchálka (bezpražcová baskytara), Tomáše Vunderleho (baskytara) a Jozefa Krajčoviče (klarinet).

Jak charakterizovat album? Nápaditá aranžmá, muzikantská jistota a přesnost, prostě stoprocentní profesionalita. Na to jsme ostatně u Točkolotoče zvyklí. Na

první poslech je ovšem zjevné, že skupina opět přitvrdila. Od původní snahy o netradiční přístup k romskému folklóru a od převážujícího příklonu k folku se Točkolotoč stále více odpoutává. Stejně jako v předchozích projektech, i tentokrát se jedná o hudební fúzi nejrůznějších stylů. Hudební fúze se dnes těší mnohem větší oblibě než „čisté etno“. Fúze dávají větší prostor pro experiment pro hledání „new soundu“ a záleží vždy na kapelách, jak tento prostor dokážou využít, jak se neutopit v mnohosti a neztratit přitom osobitost. Točkolotoči se správnou mírou zachovat daří. Písničky nejsou překombinované, ani příliš jednoduché. Nechybí razance a vtip. Při opakovaném poslechu člověk stále nachází něco nového. Určitě platí charakteristika z časopisu Folk a Country 4/99, kterou Točkolotoč použil na svých internetových stránkách: „...muzika barvitá, zasněná i úchvatná, hebká i drsná i křiklavá jako cikánský šátek...“

Na albu můžeme kromě jiného najít stopy folku, rocku, bigbitu, rockových balad, např. tr. 2 Čhaje – Dívko, nebo vlivy latinskoamerických rytmů reggae – tr. 3 „Na kamel“ – „Nemá rád“ nebo na tr. 9, vtipné Reggae ragu, plné úžasných zvukových efektů, přecházející v traditional Mačilom, mačilom – Opil jsem se, opil, anebo vlivy hip-hopu – tr. 1 Sam manuš sam – Jsme lidé, jsme). Poslední jmenovanou písničku bych na albu klidně postrá-

dala... Naopak velice zajímavá je Rimi dej – Sako rači pro čercheňa dikhav – Každou noc se dívám na hvězdy (tr. 10). Zcela překvapivě se náhle stane ze zbigbitovaného tradicionálu svižný čardáš s virtuózním klarinetovým sólem Jozefa Krajčoviče. Přefrázovaná a do tanečního rytmu je zabalena jiná romská lidovka Motoris – Auto (tr. 11). Objevila se již v jiném aranžmá na jejich předchozím albu „Kale bala, kale jakha“. Album uzavírá nostalgicky laděný povzdech (zpočátku po hudební stránce poněkud Plíhalovsky laděný): „So has, oda has“... „Co bylo, to bylo... na to už můžete zapomenout. Nepřipomínej, co mé srdce rozbolaví, co ho rozpláče, tohle mi nepřipomínej.“

Album patrně nepotěší ty, kteří od Točkolotoče očekávají variace na čisté akustické Čhave Svitavendar. I když již na zmíněném prvním albu můžeme vystopovat cesty, po kterých se Točkolotoč vydal po prvních (a nemalých) úspěších na folkových a rockových festivalech. Na svém druhém albu se Točkolotoč částečně „elektrifikoval“ a přizval ke spolupráci Ivu Bitovou a Luboše Máčenku Malinu – jednoho z lídrů české bluegrasové laděné skupiny Poutníci. Třetí album lze z tohoto hlediska chápat jako plynulé navázání na předchozí vývoj.

Nejlepší možná bude říci si na závěr spolu s Točkolotočem: „So has, oda has... co bylo to bylo“ a poslechnout si album „novýma ušima“, bez předem vypočítatelných očekávání. ■

Autor
Jarmila Balážová
Andre romaňi čhib
thoda
Eva Danišová
ilustrace
Jana Šedivcová

Anička: Mami, mami, dnes je teplo, půjdeme plavat?

Maminka: Ano, Aničko, půjdeme. Sluníčko krásně svítí. Vem si ale šátek na hlavu!

Anička: Mamo, mamo, adadives hin kerado, džaha te landol?

Maminka: He, Aňičko, džaha. O khamoro šukares labol. Le tuke pro šero o khosnoro!

Anička: Mami, já jdu na tobogán, ano?

Maminka: Dobře, ale dávej pozor, Pavle. Já půjdu zatím s Aničkou do vody.

Anička: Mamo, me džav pro toboganos, he?

Maminka: Mištes, ča merkin pre tute, Palo. Me džava la Aňičkaha andro paňi.

Maminka: Aničko, drž si to kolo, ať ti neuplavě! Jéé, koukni, Pavel už asi jede! Hmm, krása a ty už umíš plavat, holčičko!

Maminka: Aňičko, chude tuke e kereka, te tuke la na lel e paňi. Jaj, dikh, o Palo imar džal! Dikhav, šukares džal, u tu imar džanes te plavinel, čhajori miri?

Autor **Jana Šedivcová**

Gulo čar roztančili ostrov

FOTO: JANA ŠEDIVCOVÁ

O prvním červnovém víkendu se na třech pražských ostrovech uskutečnil festival s názvem United Islands. Střelecký ostrov, Císařská louka a Žluté lázně se pro tento víkend staly centry ethna, rockové a jazzové hudby. Nás nejvíce zaujala produkce na Střelec-

kém ostrově, kde vystoupily během víkendu i tři romské kapely. V pátek odpoledne tam celý festival zahájili pražští Bengas. Famózní výkon předvedli maďarští Romano Drom, jejichž hudba roztančila všechny přítomné. Vyvrcholením sobotního koncertování na Střelec-

kém ostrově se stalo vystoupení kapely Gulo čar. Výborné hudební a pěvecké výkony, na které jsme již zvyklí, slunce a pohoda. Také na dalších dvou ostrovech byla vystoupení skutečně vydařená, Gulo čar však opět zanechali trvalý zážitek. ■

Černá země – bílý chléb

K aťi phuv – parno maro neboli Černá země – bílý chléb je název výstavy, kterou připravilo pro zájemce o romskou historii brněnské Muzeum romské kultury. „Výstavu tvoří velké množství exponátů mapujících romskou slovesnou tvorbu, výtvarné umění, hudbu i lidové zvyky nebo gastronomii a obchod,“ uvedl mluvčí muzea Jiří Sýkora. V muzeu jsou zároveň k vidění také klasická díla Josefa Lady nebo Mikolá-

FOTO: ARCHIV MRK

še Alše s cikánskou tematikou. Výstava se snaží zmapovat historii romské kultury a její vliv na českou většinovou společnost. Vliv Romů na okolí je podle Sýkorových slov velmi patrný, typické romské hudební prvky lze například vystopovat v řadě děl klasické hudby.

Slova kérka (označení pro tetování) nebo čórka (krádež) již běžně zdomácněla v české mluvě. Stejný vliv je ale patrný i naopak. „Romové také přejímali a přejímají české zvyky a tradice, obě etnika se navzájem ovlivňují, neztrácejí přitom ale svou identitu,“ říká Sýkora. Výstava v brněnském Muzeu romské kultury potrvá až do 30. září. ■

Erika Manuš: Pekloneberáj

N a konci května byla v Galerii Oliva slavnostně pokřtěna nová kniha Eriky Manuš s názvem Pekloneberáj. Autorka je přítelkyní známého romského malíře Rudolfa Dzurka, a snad i proto má knížka podtitul Vyprávění nejen cikánská. Kniha je vlastně jakýmsi sborníkem Dzurkovy rodiny. „V této knize vyprávím nejen o Rudovi a jeho práci, která je úžasná, ale také o všech návštěvách, kterých k nám domů, kde má Ruda ateliér, nechodí rozhodně málo,“ řekla na vernisáži Erika Manuš. Nezvyklá kompozice z pohádek, příběhů a básní sestavená z příběhů lidí je podle Eričinych slov jako živá voda. „Stojí za to objevovat lidské příběhy. Řekněte, čím by byl strom bez kořenů, čím by byl člověk bez života?“ ■

FOTO: JANA ŠEDIVCOVÁ

Dětský romský muzikál

Z loděj a jeho svět aneb 16 krutých pravd je název prvního dětského romského muzikálu, který měl svou premiéru 28. května v Městském divadle v Jaroměři. „Tento muzikál ať je varujícím příkladem a zároveň poučením pro všechny, kdo často a svévolně porušují zákony z jakéhokoliv, byť i nutného důvodu,“ řekl o představení autor hudby, textu i libreta, známý romský houslista Jožka Fečo. Romské děti, z nichž velkou část tvoří pravidelní návštěvníci střediska Milíčův dům, nacvičovaly představení už od listopadu 2003. „V Milíčově domě se snaží-

me nabídnout dětem volnočasové aktivity, pomáháme jim ale také řešit těžké životní situace,“ sdělila pro Romano vodí sociální pracovnice Žaneta Csaszárová. Děj se odehrává v současnosti, hlavními hrdinkami je dvojice slečen, které jsou na základě falešného obvinění zadrženy policií a zmítají se

ve zbytečných soudních procesech. Autor textu poukazuje na skutečnost, že česká policie a soudní aparát soudí lidi podle barvy pleti. Muzikál je hrany napůl v romštině a napůl v jazyce českém. Zatím se v Jaroměři uskutečnilo pouze jedno představení, ale doufáme, že muzikál poputuje i do dalších měst. ■

FOTO: ARCHIV MILÍČOV DŮM

Moje děti jsou to jediný, pro co jsem dokázala žít, psát a dýchat

„Zatím si myslím, že nejsem nic,“ říká o sobě Erika Olahová. Znamená-li však ono nic vychovat dvě děti, celý život pracovat a ještě po večerech psát knihy, pak je třeba dát jí za pravdu.

Bezmála padesátiletá Erice Olahové se daří nepřízní osudu vzdorovat psaním veskrze tragických příběhů. „Realitu svého života si kompenzuji útekem do koutku, kde si píšu,“ říká o sobě.

Ne všechen Eričin život je ale zatemněn bolestnými zážitky. Erika se narodila ve Zvolenu. Po neshodách s prarodiči se rodina odstěhovala do Čech. Do míst raného dětství se tedy vrací alespoň ve svých prózách.

Ačkoliv se umělecké tvorbě věnuje i její bratr Eduard, známý výtvarník a autor památníku romským obětem holocaustu v Hodoníně u Kunštátu, Eričiny rodiče nikdy své děti uměním neobklopovali. „Spíš nás vedli k práci. Starat se a mít takový lustr a koberec jako sousedi odvedle,“ mluví s úctou

o svých rodičích. Maminka dělala celý život, tatínek pracoval jako traktorista. „Takovým způsobem života žili a k tomu nás taky vychovali,“ končí Erika vzpomínání na svou výchovu.

Dceřinu neočekávanou zálibu v psaní proto odmítá nejen její maminka, ale i manžel. „Rodině se nelíbí, že to dělám. Nevím proč. Manžel by si mě nejradši dal jako myšku do kapsy,“ vypráví smutně.

Zato však září, když přijde řeč na děti, její největší fanoušky. Erice její příběhy pomáhají oprostit se od těžkých životních okamžiků. Jeden bratr se oběsil z nešťastné lásky. Před dvěma lety přišla o tatínka. Její první muž zemřel v uranových dolech, druhý manžel jí všechen úspěch oplácí hrubostí. A aby ran osudu nebylo málo,

bojuje Erika už několik let s vážnou nemocí. „Když se budu litovat a pořád plakat, tak se utrámím k smrti,“ mluví Erika tiše o věcech, které by zlomily ne jednoho člověka. A tak psala, až se jí v koutě nakupily stohy popsaných papírů. „Pomalů a jistě jsem v nich definovala svůj život,“ dodává.

V prózách Eriky Olahové se prolíná fantasknost a tajemno se syrovou brutalitou lidských vztahů. Násilí a krutost je nápadně často vložena do rukou mužů. „Je to realita mého života,“ dodává s upřímností. Do její tvorby se viditelně promítá i vztah k náboženství. „Jsem věřící, ale pouze v sobě. Nemluví o tom,“ vysvětluje. Vedle hororových příběhů píše i humoresky a básně. Prvnímu souboru dvanácti próz Nechci se vrátit mezi mrtvé předcházely

samostatně publikované povídky. Nyní pracuje na více méně autobiografickém románu Kdo mi vrátí úsměv. „Je to dost těžká věc, psát román,“ přemýšlí o knize, kterou by chtěla dokončit do konce roku. S romskou mytologií nakládá Erika velice volně, někdy jí odporuje, jindy je v povídce asi tolik romského, kolik by se v ní dalo najít romských slov. „Jsem romská spisovatelka, která píše v češtině,“ rázně vysvětluje a dodává: „Píšu pro lidi. Je jedno, jestli si knihu koupí Číňan, Rom nebo Talián.“

A že se lidem opravdu její tvorba líbí, to dokládá i hojná návštěvnost autorských čtení. Že se na poli české literatury rýsuje nový Erben, je možná troufalý soud. Nechme však plynout čas, ať sám ukáže, že je Erika Olahová víc, než sama o sobě soudí. ■

Romové ve Španělsku

První písemné zmínky o Romech ve Španělsku jsou datovány do první poloviny 15. století. Nejstarší z nich, z roku 1425, pochází ze Zaragozy. Týkala se romských skupin, které na území Španělska začaly přicházet z Francie. Ještě starší mohou být zmínky arabských kronikářů z 13. století, v nichž jsou zmiňováni tzv. Zottové (mohlo se jednat o arabské pojmenování Romů). Prvními skupinám Romů, které přicházely z Francie v první čtvrtině 15. století, se dostalo zřejmě dobrého přijetí. Španělský král Alfons V. vydal dokonce pro hraběte Tomáše z Malého Egypta (typický přídomek pro vůdce romských skupin) ochranný dopis, ve němž nařizoval odpuštění celních poplatků a volný průchod zemí. V roce 1435 opustila skupina s tímto ochranným dopisem území Španělska a odešla do Francie. Podobné ochranné dopisy vystavil král Alfons V. i dalším skupinám, především za účelem vykonání pouti do Santiaga de Compostela. Mezi poutníky se začali Romové objevovat v průběhu 15. století. Obecně se v té době soudilo, že na rozdíl od židovské nebo muslimské menšiny nemají žádné náboženství.

O jiném vztahu Romů ke křesťan-

ství se můžeme přesvědčit z kronikářských záznamů z roku 1447 z Barcelony. Podle této zprávy přišla do města skupina tzv. Egipcianos pod vedením jednoho vévody a jednoho hraběte. Údajně tato skupina uprchla z provincií ovládaných muslimy, aby si zachovala svou křesťanskou víru. Tehdejší kronikář doslova uvedl: „Rozešli se po Španělsku a jsou to ti, ze kterých pocházejí Cikáni (šp. Gitanos)“.

Od 16. století se Romové ve Španělsku, podobně jako na dalším evropském území, stali obětí perzekuce. Již v roce 1499 bylo vydáno nařízení o zákazu kočování a usazení Romů do 60 dnů. Nedodržení zákazu se trestalo uřezáním ucha a vyhnáním za hranice. Od roku 1539 byli kočovní Romové přidělováni na galeje. V roce 1633 španělský král Filip IV. vydal dekret, podle něhož se nesměla používat romština ani tradiční oděv, odlišný od místních zvyků.

Postupem času začali být Romové definováni podle způsobu života a v jedné ze zpráv ze 17. století bylo doslova uvedeno: „Dříve, v době prvních zákonů, ještě žili skuteční Cikáni a jejich potomci, ale tyto rodiny už vymřely.“ V průběhu 17. a 18. století byli do nejrozličnějších soupisů „Cikánů“ zařazováni i ti, kteří nebyli svým původem Romové, ale žili kočovně. Naopak, ze soupisů měli být vyjmuti ti z Romů, kteří se usadili a splňovali další podmínky (např. kastilské občanství). Tito Romové se usadili spontánně nebo z rozkazu. V roce 1717 proběhlo ve Španělsku nucené usídlení asi 800 rodin v 75 obcích. Na některých místech žili Romové usazeně údajně již 200 let (např. v Andalusii).

V roce 1749 proběhl ve Španělsku velký policejní záťah na Romy. Postiženo bylo 9 až 12 tisíc osob. Záťah byl proveden vojskem, které dostalo následující rozkaz: „Vrhnout se na cikánské domy, zadržet všechny osoby, muže, ženy i děti, uzavřít domy nebo u každého postavit hlídku, odvést zadržené osoby do vězení a tam je po rozdělení do předem určených skupin ponechat pod dohledem dvacetičlenné stráže.“ Majetek zadržovaných byl zabaven. Na některých místech obce proti uvěznění Romů protestovaly. Objevily se petice za propuštění romských kovářů z Malagy (rodiny Heredia a Montoya) nebo koň-

Vyobrazení Roma z roku 1777

Vyobrazení Roma z roku 1564

POUŽITÁ LITERATURA

A. G. Alfaro,
Velký proticikánský záťah,
Olomouc 1999

Kenrick D.,
Historical Dictionary of the
Gypsies (Romanies), Londýn a
Lanham (USA), 1998

POUŽITÉ FOTOGRAFIE

A. G. Alfaro,
Velký proticikánský záťah,
Olomouc 1999

ských handlířů z městečka Madridejos (rodina Losado). Definitivně byli všichni zadržení propuštěni až v roce 1763.

Romové byli ve Španělsku zrovnoprávnění s ostatním obyvatelstvem v roce 1783, kdy obdrželi plnoprávné občanství (ale měli zakázáno mluvit romsky a bylo zakázáno označení Gitan). Na konci 19. století žilo ve Španělsku podle odhadů asi 40 tisíc Romů.

V současnosti žije ve Španělsku asi 700 tisíc Romů. Většina z nich hovoří zvláštním dialektem složeným z romštiny a španělštiny, tzv. caló. Romové ve Španělsku vynikli především jako tanečníci a interpreti stylu flamenco (rodina Albaićin, Amaya, Monelo, Cortes ad.). Španělský Rom Juan de Dios Ramirez Heredia se stal v 80. letech 20. století prvním romským poslancem v Evropském parlamentu. V roce 1993 byl katolickou církví blahorečen Zefiryn Jiménez Malla jako patron Romů. Přestože se španělští Romové kulturně integrovali do společnosti (jazykově i jako nositelé španělské kultury), existují doposud předsudky vůči Romům, které spolu se špatnou sociální situací vedou někdy ke konfliktům. ■

Vicepremiér a ministr spravedlnosti zahájil Dekádu romské inkluze

O mezinárodní iniciativě s názvem Dekáda romské inkluze 2005–2015 vás pravidelně informujeme. Nové postřehy nebudou chybět ani v tomto čísle, protože právě v Praze zasedal již po šesté Mezinárodní řídicí výbor, jehož členy jsou zástupci každého státu, který do dekády vstoupil. Dále jeden romský reprezentant neziskových organizací, zástupci Světové banky, poboček Open Society Institute, Evropské unie, Rady Evropy, Rozvojové banky Rady Evropy a dalších evropských institucí. U nás oficiálně zahájil desetiletí, jež má ambici zlepšit postavení Romů ve všech osmi evropských zemích, vicepremiér a ministr spravedlnosti Pavel Němec.

Pro nezasvěcené jen stručně připomínám, že Dekádu romské inkluze inicioval filantrop George Soros (jím založená a financovaná nadnárodní nevládní organizace Open Society Institut řadu let podporuje též romské projekty v řadě zemí včetně té naší) společně s prezidentem Světové banky Jamesem Wolfensohmem. Pro lepší orientaci doporučuji články týkající se této aktivity uveřejněné v Romano vodič č. 1–2 a v čísle 4–5 z tohoto roku; najdete je i na www.romea.cz.

Česká republika na dekádu nakonec kývla

Ano, ačkoliv původně vláda váhala, zda po ročním vyjednávání a mezinárodních setkání vstoupit či nikoliv, nakonec se rozhodla nestát mimo a skutečně se přidat po bok Bulharska, Chorvatska, Maďarska, Makedonie, Rumunska, Slovenska, Srbska a Černé Hory. Dokladuje to i usnesení č. 136 z 26. ledna. V Sofii 2. února tohoto roku při slavnostním mezinárodním zahájení dekády svým podpisem vicepremiér a ministr spravedlnosti Pavel Němec stvrdil, že se i Česká republika „zavazuje k vytvoření a uplatňování politik a programů přispívajících ke zmenšení chudoby a sociálního vyloučení Romů. Prioritně se jednotlivé vlády zaměří na čtyři nejpalčivější oblasti: vzdělání, bydlení, zdraví a zaměstnanost.“ Byl to koneckonců právě vicepremiér Pavel Němec, který na

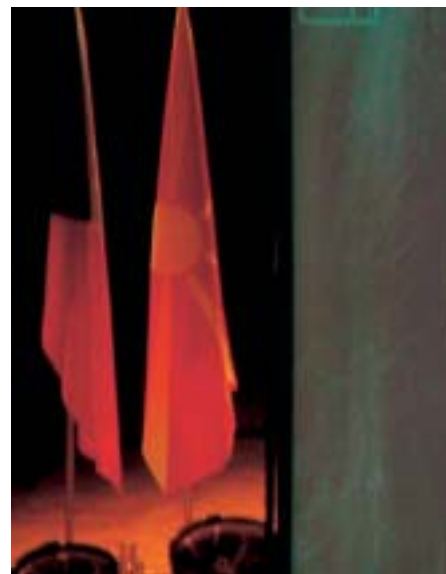
tiskové konferenci ve středu 25. května dekádu v naší zemi oficiálně spustil, o pár hodin později se sešel v Gobelínovém sále Hrzánského paláce v Praze s představiteli státní správy i neziskového sektoru. Ve svém projevu kromě jiného zmínil původní váhavý postoj vlády k dekádě a zdůraznil, že České republice záleží na zlepšení postavení Romů v prioritních oblastech.

Mnohem důležitější bylo ovšem šesté zasedání Mezinárodního řídicího výboru, které tentokrát proběhlo, jak jsem již psala, v Praze. České Romy v něm zastupuje Gabriela Hrabánová, jedna z deseti členů romské delegace dekády za Českou republiku. Na dotaz týkající se hlavních bodů jednání řekla: „Hlavním cílem bylo dopilovat a schválit nové Terms of Reference (TOR) pro dekádu (podmínky fungování), hlavní to dokument závazný pro všechny členy Mezinárodního řídicího výboru. Kromě jiného vymezuje, kdo je členem a jaké má postavení, určuje povinnosti, ale i závazky všech členů. Udává, jaká bude organizační struktura dekády, vymezuje termíny prezidentství tohoto výboru, představuje mezinárodní kancelář pro technickou podporu, určuje finanční závazky členů a vymezuje roli sekretariátu,“ vysvětluje Hrabánová. Mezinárodní sekretariát se mimochodem stěhuje z Maďarska do Rumunska. Po roce do další země a takhle bude během těch deseti let rotovat. Terms of Reference (TOR) však

v Praze oproti očekávání přijaty nebyly. Musí se tak ale stát nejspíše do prvního července. Členové Mezinárodního řídicího výboru se tedy dohodli, že nejspíše do čtyřadvacátého června musí být hotová nová verze, tak aby byla schválena onoho prvního července. Pokud se tak nestane, případné další jednání o změnách TOR povede již předsedající Rumunsko. Proč ale nedošlo ke schválení dokumentu nyní?

„Brzdou schválení dokumentů bylo, že si jednotliví zástupci stěžovali, že v textu byly udělány zásadní změny těsně před zasedáním výboru, většina vládních delegací tak ve svých zemích

konzultovala starší text, a proto jej nemohla v nové podobě schválit. Zároveň se vyskytly další, nové připomínky prezentované vládními delegacemi, ale též romskými delegáty. Setkání navíc neposkytovalo během svého časového vymezení dostatečný prostor. My jsme se dohodli, že další připomínky budeme do toho čtyřadvacátého června diskutovat po internetu a pokusíme se udělat maximum,“ uvedla pro náš časopis Gabriela Hrabánová. Doplnila ještě, že se s ostatními dohodli na tom, že termín „mladší romští lídři“ je nešťastný a zavdává příčinu k neustálým dohadům. Nahradiť by jej měl termín „romská občanská společnost“. „Navíc jsme především s romskými kolegy hovořili o tom, že se pokusíme společně s dalšími romskými neziskovkami vyprovokovat, aby si ony samy vybraly své zástupce. Pokud budou souhlasit s některým z nás, samozřejmě se účastí v Mezinárodním řídicím výboru nezřekáme, bude-li to ale někdo jiný, tak ano. Důležité je, aby jej ty ostatní romské iniciativy vnímaly jako svého zástupce a ne někoho vybraného Open Society Institute a podobně.“ Nejvíce mě zajímalo, zda se Mezinárodní řídicí výbor dohodl na tom, že i Romové budou mít při hlasování svůj hlas. Zatím totiž má každá země jeden volební hlas, jenže když ve výboru sedí i zástupce vlády, která leckdy prostě může mít jiný zájem a názor

Czesław Walek

Jaroslav Maroušek

Inosti Němec

než romské neziskové organizace, bude hlasovat po svém. Pokud budou mít romští reprezentanti také možnost volby, šance se vyrovnávají alespoň teoreticky. K dohodě ale zatím podle informací od Hrabaňové nedošlo, neboť ne všichni členové výboru byli pro. Uvidíme tedy, jestli se to podaří do onoho prvního července. Stejně jako další body.

Některé z nich se ale mohou zdát poněkud nevyzpytatelné, mírně řečeno. Jako například ten, aby vlády jednotlivých členských zemí vytvářely podmínky pro zvyšování kapacit romských organizací a jejich profesionalizaci. Hezký nápad, jenže jak toho docílit? Jak přimět vlády, aby tak činily, na základě čeho? A upřímně, těžko mohou podporovat celý romský neziskový sektor, na základě čeho tedy určit, které ano a které ne? Do dekády jekhetane? Otazníků nad dekadou je skutečně ještě příliš. Koneckonců některé z nich visely i ve vzduchu Lichtenštejnského paláce, kde se ve dnech 26–27. června konala konference pod názvem Jekhetane, společně do Dekády romské inkluze. Nutno napsat, že kdo se dekadou zabývá, mnoho nových informací nenačerpá, i když nějaké přece. A především, těch dobře informovaných lidí je skutečně poskrovnu, spíše bychom je napočítali na prstech jedné ruky. Je tedy více než s podivem, že ačkoliv diskuse kolem dekády je někdy až prosáknutá hysterickou atmosférou,

mnoho představitelů romských nevládních organizací nepřijelo. Škoda. Pro mě osobně byl zajímavější rozhodně spíše druhý den jednání než ten první. Zejména část, kdy hovořili zástupci jiných zemí o zkušenostech se spuštěním dekády v jejich zemi. Zajímavě diskutované desetiletí pojali v Chorvatsku. Jak prezentoval Alen Tahiri, představitel mladých romských lídrů, tamní vláda se rozhodla uspořádat celkem šest seminářů pro mladé Romy, které učí, jak se zapojovat do dekády, jak ji hodnotit, připomínkovat, vstupovat do ní. Učinila tak prostřednictvím Sekretariátu vlády pro národnostní menšiny, který připravil pro zájemce z řad mladých i intenzivní kurs angličtiny, protože mnoho dokumentů je právě v tomto jazyce stejně jako většina mezinárodních setkání, internetových diskusí atd. Chorvatská vláda přijala Národní akční plán dekády za svůj 31. ledna letošního roku. A nedávno, konkrétně 2. května dekadu oficiálně spustila i na národní úrovni. Jak řekl Tahiri na konferenci, chorvatský ministr vnitra sestavil mobilní tým složený z odborníků v inkriminovaných oblastech, jimiž se dekáda zabývá, a samozřejmě romských zástupců. Úkolem tohoto mobilního týmu je motivovat Romy, aby se i oni sami více zasazovali o zlepšení svých podmínek v oblasti zdraví, sociálního postavení atd. Sekretariát pro národnostní menšiny také vydal brožuru

s názvem „Má práva“ v chorvatštině i romštině. Romům má vysvětlit, jak uplatňovat svá práva. Kromě toho je publikace určena i institucím odpovědným za řešení palčivých témat.

K těm zajímavým patřilo vystoupení Ioana Gruiy Bumbu z Rumunska. Hovořil o neziskovém sektoru s důrazem na ten romský. Podle jeho slov funguje v Rumunsku více než sedm tisíc nevládních organizací, z toho asi stovka romských, přičemž dvacet z nich skutečně radí k hodně dobrým, pracujícím každý den. Na můj dotaz týkající se velikosti organizací a počtu zaměstnanců odvětil, že se to pochopitelně liší. Například jeho vlastní, jejímž je prezidentem, má asi třicet členů a čtyři zaměstnance. V Rumunsku ale existují i romské organizace, které mají zaměstnanců padesát, což už je taková velmi solidní firma, pokud bych si vypůjčila přirovnání Iona Bumbu. Nutno ale poznamenat, že Romové v Rumunsku mají jiné postavení. Za prvé je jich nejvíce v Evropě právě v této zemi. Mnohem větší procento z nich žije v horších sociálních podmínkách než Romové čeští. Na druhé straně, vláda nedávno vytvořila instituci srovnatelnou s ministerstvem, v jejímž čele stojí Rom. Má prostor a finance pro vytváření lokálních poboček.

Nejčastější dotazy se točily kolem komunikace mladých romských lídrů se zbytkem romského neziskového sektoru, kolem střetu mezi mladou a starší romskou generací, kolem toho, že tito Romové (tedy většina z nich) nemají svým způsobem legitimitu, protože je nevybrali coby své většinové kandidáty samotní Romové, ale povětšinou pracovníci Open Society Institute (v Čechách

to tak bylo). Představitelé českého státu, v tomto případě vlád-

ní zmocněnec pro lidská práva Svatopluk Karásek, ředitel sekretariátu Rady vlády pro záležitosti romské komunity Czeslaw Walek a nově zvolený manager pro dekadu Jaroslav Maroušek, čelili kritice Milana Ščuky, předsedy Romského parlamentu (nezisková organizace – pozn. autorky) a dalších organizací, že nedostatečně komunikují s Romy a nepřispívají ke skutečnému reprezentativnímu výběru z řad Romů. Czeslaw Walek se proti tomu tvrdě ohradil s tím, že vláda ani rada, jejímž je tajemníkem (zároveň je ředitelem jejího sekretariátu), nikdy Romům neurčovala a také nebude, kdo je má zastupovat: „To je na vás, na Romech, abyste se dohodli a vybrali ze svého středu ty, s nimiž pak budeme moci o dekadě jednat,“ řekl Walek. Jaroslav Maroušek poté předestřel, že by on i jeho kolegové „byli rádi, kdyby zástupci neziskových organizací v pracovních skupinách (sestavených dle priorit dekády) byli delegováni z platformy neziskových organizací z celé České republiky. On osobně si navíc myslí, že vylučovat by se neměly ani organizace proromské. Navíc by v pracovních skupinách rozhodně neměli chybět odborníci i nezávislí odborníci z akademické půdy, vybraní terénní pracovníci a pedagogičtí asistenti, zástupci místních samospráv, správcovské firmy hospodařící s bytovým fondem atd. Maroušek počítá, že pracovních skupin by mělo být maximálně pět.

Dekáda v Čechách byla konečně spuštěna, teď záleží na tom, jak se k ní v nejbližších týdnech postaví romské nevládní organizace. ■

dekáda

Romano voři
červen 2005

1 Romaňi verzija

2-3 O ačhibena

Kisitinda o Zdeněk Ryšavý

O romano študentos pre obchodno akademii Prahate o Marek Polák chudla paš o sudos e satisfakcija vaš oda, hoj les oktobriste andro berš 2002 zorales marde štar rakle. Akor paš o sudos chudle o rakle ča o podminku. Akana les mušinen te premangel u sako leske mušinen te poťinel 25 000 koruni.

O aver hiros hin tiš pal oda, sar has mardo romano manuš. O Rom o Milan Bílý khatar o Janov nad Nisou, has jekh čhon andro komatos u palis čororo muľa. O biš beršengero raklo, so pes leha marelasy, hino khere. E agentura STEM kerda statisticko rodkeriben, te prindžarel, sar e parňi majorita pro Čechi dikhel pro Roma. Pal o phučibena hin te dikhel, hoj akana o gadže dikhen pro Roma čeporo feder. Buter pal ale hiri šaj ginen pro duj seri, kaj hine o ačhibena.

Zdeněk Ryšavý/O skalardo Rom muľa

Pondzolkone muľa andre špitala o romano manuš o Milan Bílý. Andro aprilis pes zorales mardča le biš beršengere rakleha andro Janov nad Nisou. E policija e kauza lelas sar baro demavipen pro sastipen (velká újma na zdraví) the pal o rasovo motivos na phenenas nič. O manuša khatar e nevi romaňi sera RSDS (Romská demokratická strana sociální) phenen, hoj o rasovo motivos andro mariben has tiš.

„Has odoj jekh terno manuš, savo zaačhelas le Romes. O raklo andre leste ispidla, the phenelas leske, te na zaačhol le kale Romen, hoj savoren kempel te thovel andro plinos,“ phendča o šeralo khatar e RSDS O Miroslav Tancoš. Mek paše phendča, hoj o švijedki daran te phenel peskere nava, u phenena len ča le advokatoske. O Tancoš phenel, kaj o raklo ruginelas andro Bílý, sar pašlolas pre phuv.

E čhibali khatar o Okresní ředitelství Policie ČR V Jablonci nad Nisou e Ludmila Knopová phendča, hoj sar muľa o bílý, ta dine e kauza pro krajos. Te o Rom Bílý dživelas, ta o raklo šaj chudla ča ochto berš bertena, akana ela o trestos bareder, šaj chudel he deštheduj berša bertena.

„O avrirodkeriben na sikhada, hoj andro mariben has o rasovo motivos,“ phendča e Knopová. „Soduj murša pen marde paš e jag, sar has o „čarodejnice“. Paš nikaste na has čhuri, abo aver zbraňa,“ phendča mek e čhibali. Le Romeha e policija našti vakerelas, bo les ligende andre jablonecko špitala. „O pacientos has jekh čhon andro kóma – na džanelas pestar, phendča e čhibali khatar e špitala andro Jablonec nad Nisou.

E romaňi poradkyňa predal o Jablonec nad Nisou e Anna Cínová na džanel tiš te phenel, či andre kauza has o rasovo motivos. „Džanav ča oda, so vakeren o Roma, na džal pal o čačikane informaciji,“ phendča.

Le mule Romeskeri famelija na kamel te paťal, hoj le rakles na thode andre vazba. Jekh čhon pal o incidentos hino o raklo Martin Horák khere. O sudos les andre vazba na bičhada. „Čudalinas amen, hoj les maj na thode andre vazba,“ phendča le Romeskeri romňi e Monika Bílá. E vazba šaj del ča o sudos. Andre aja kauza na has soske le rakles andre vazba te phandel. O šeralo khatar e RSDS diňa skarža pro sudos paš o Ministerstvo spravedlnosti.

4-7 Le čhoneskeri reportaža

Jarmila Balážová/Lety pal o berša

Sako 13. majos hin andro Lety u Písku o pietno aktos, bo but Roma andre kada koncentračno taboris predžidile bare dukha the but džene tiš mule. Sako berš odoj avel o Fedor Gál, leskeri famelija andro mariben but cerpinelas (o Fedor Gál uliľa andro terezinsko getthos). O Gál, ale tiš o Petr Uhl, abo o Petr Pithart the tiš rabinos o Karol Sidon the mek aver manuša kamen andro Lety te kerel čačes o pietno than, u na kamen odoj o bare stajňi vaš o bale.

O Evropsko parlamentos imar phendča, mi e Čechiko republika te pratinel odari e stajňa vaš o bale. Bari ladž amenge tiš kerda o bičhado EP o Miloslav Randsdorf, savo phendča, kaj ko Lety na has o koncentračno taboris.

Andre bari lekh mekh džaha andre pražsko Goethe inštitutos pro seminaris pal le nacijengeri politika, kaj pes tiš delas duma pal e stajňa vaš o bale andro Lety. Dikhaha, či o diskuziji čhivena e stajňa andro Lety imar tele, u ela odoj kerdo čačes pietno than vaš o Roma, so odoj andro mariben cerpinenas.

Anketa, Lety pal o berša

Phučahas le manušendar pal o Lety u Písku: So phenen, kempel e stajňa vaš o bale andro Lety u Písku te čhivel tele? Tiš phučahas le manušendar, so phenen pre varesave lava amare politikarendar the le prezidentostar.

8-10 Khamoro 2005

Jana Šedivcová/Khamoro sar o khamoro

Majoste has Prahate imar eftato berš lumakero romano festivalos Khamoro. Amari redakcija vaš ola, so naši avle te dikhel, savoro moritorinelas. Ginena pal oda, so the sar o lavutara bašavenas, pal o trin avrithovkeribena, save has paš o festivalos. O Khamoro has kada berš baro hirošno; but manuša avle andre Lucerna the andro Roxy, kaj pes na ča bašavenas, afe tiš pes odoj khelelas.

11 Sportos

Tomáš Bystrý/O boksos, hin predal mande savoro, dživav oleha!

Dešthešov beršengero Rom O Tomáš Pollák avla la famelijaha khatar e Špišská nová Ves te dživel andre Praha pro Smíchov. Imar ciknorestar kerelas o športos, u Prahate chudla te kerel o boksos, hjaba, kaj o dad the e daj oda na kamenas. Adadžives les hin bare šanciji, bo khelđa avri trito than pro Mistrovství ČR andro Havířov the mekh les hin trito than khatar o Mistrovství Evropy Prahate.

12 Aktualnones

O Zdeněk Ryšavý

O hiri amen anena andre Ungriko, kaj andro autobusis marde dešthepandž beršengere romane čhas. Premardo jepaš metros bara šablaha gejfa andre špitála the khere les sasřarena mekh jekh berš. Pro čhavoro demade o manuša andro vojensko uraviben (maskáče). O manuša palis kerde but manifestaciji mujal o rasis-mos.

Amnesty international andro peskero hiros thovel bari kritika pre Slovensko, vaš oda, sar odoj dživen o Roma. Tiš vaš oda, hoj, sar has pro východno Slovensko e bibacht le Romenca, ta o rajaripen pre lende demađa but bara, brutalno zoraha.

O Němciko bičhavel khere andro Kosovo le manušen, so denašle predal o mariben. Buter sar jepaš olendar, save bičhaven khere, hine o Roma. Akana len šaj užarel e rasovo diskriminacija, the šaj daran pal o dživipen.

13 Komentaris

IQ Roma servis/Le prezidentoskere lava amenge čhinde andre pativ

O Václav Klaus na vakerelas mištes pal o organizaciji, save na peren tel o rajaripen. Leskere lava maren tele o aktiviti the iniciativi, so keren o manuša andro manušengero sektoris the andre manušengere čačipena. But ajse organizaciji keren buťi le Romenca pro Čechi.

14-17 So hin učharao

Jana Šedivcová, Radka Steklá/O štatos phenel „he“ pre šterilizacija

Andre adadživesutno žurnalis pes dodžanena buter pal oda, so hin e šterilizacija, sar la keren o doktora, kana la chudle te kerel the tiš pal le manušengere čačipena, te džal pal ajsi operacija. But pes palal del duma, bo o romane džuvlija akana na daran te phenel, hoj lenge o doktora kerde e šterilizacija. Šaj ginen, so o džuvlija vakeren.

18 Amare jakhenca

Tomáš Bystřý

E rubrika Amare jakhenca kerďa amaro nekhterneder kolegas. Dikhel oda, so mištes džanel: Sar dikhen o terne manuša o znamki pro visvjedčeni? Andre cikňi anketa šaj ginen, so pe oda phenen o študenta the e odborňička, psihiatrička MUDr. Anna Čiháková.

19 Radka Steklá/O akademicko than vičind'a le romane the na romane študenten

Te džal pre bari škola romano manuš, ta oda nane mekh normalno. Hin mištes, hoj o sikhaviben vaš o romane študenti hin maškar o priorit, so líkerel a Dekáda romské inkluze. O rajaripen tiš kamel andre kada programos te del le Romenge o vast. Nekhbuter kerel predal o cikne čhavore, so mekh na phiren andre škola, u perdal o romane asistenti andre školi. Nevo programos hin predal o študenti pro maškarutne školi. O štipendija predal o študenti pro bare školi o rajaripen na kamel, bo hin predal len-de aver – o socialna štipendija. Pal ale problemi denas duma pre univerzitno than pre fakulta humanitních studií UK. E diskuzija džalas jekhetanes le festivaloha – Khamoro.

20 e bašavibneskeri recenzija

Kateřina Andršová/So has, oda has... Co bylo, to bylo...

E svitavsko folkrockovo kapela Točkolotoč imar bašavel bišt-hejekh berš. Akana lenge džal avri nevo imar trito albumos. Amari recenzija tumenge les sikhavela mek sigeder, sar tumenge cinena.

21 o kulturne sklenčini

Jana Šedivcová

E kulturno rubrika tumen vičinel andro Muzeum Romské kultury Bernate, savo kerel e vistavka pal o čirlatuno romano dživiben. Džanena pal o čhavorikano romano muzikalos, savo džalas andro majos andre Jaroměř, the charňi recenzija pal e gendí, co lekhaďa e Erika Manuš Pekloneberáj.

22 Džas pal o romani vodi

Radka Steklá/Mire čhavore hine predal ma savoro, vaš soske dživavas, pisinavas the dichinavas

E Erika Oláhová hiňi romaňi lekhaďi, so lekhaveľ čechika. Has la pharo dživipen, na lačo rom the paš oda hiňi bares nasvaľi. Savori bibacht thovel andro tragicko lekhaveľben.

23 džas pal e romaňi historija

Petr Lhotka/O Roma andre Špaňelsko

Hin lekhaďo, hoj o Roma andre Špaňelsko has andro 15. šelberš. Imar andro 16 šelberš le Romen andre Špaňelsko lenas palal. Našti phirenas le verdanenca the tradenas len te kerel phari buti pro galeje. Lengero dživipen na has but lačo. Andre amari historicko rubrika tumenge šaj genen buter.

24-25 E dekáda

Jarmila Balážová/O dujto premieris the o ministr spravedlnosti o Němec phundraďa e Dekáda romské inkluze

Pal o neve hiri andre dekáda 2005–2015 tumen andro žurnalis lekhaveľ. Akana šaj genen pal o šovto beštipen savo has Prahaťe. O Mezinárodní řídící výbor hazdelas o vast vaš o dokumentos Terms of Reference, savo mušinel te líkerel savore manuša andal maškarthemutno vaboris.

30-32 Romaňi sumarizacija

e angluňi sera foto e **Jaroslav Balvín**

Paluňi sera foto e **Karvinský rómský festival**

E sumarizacija kisitinda e **Dagmar Hofmanová**, andre romaňi čhib thoďa e **Eva Danišová**

FOTO: ALEŠ VLACHOVSKÝ

Krásná Tulika z indické kapely Banjara

6. KARVINSKÝ FESTIVAL RÓMSKÝ

FESTIVAL RÓMSKÉ KULTURY, HUDBY A TANCE

KONANÝ POD ZÁŠTITOU HEJTMANA MORAVSKOSLEZSKÉHO KRAJE A PRIMÁTORA MĚSTA KARVINÁ

TENTO FESTIVAL SE KONÁ ZA PODPORY MINISTERSTVA KULTURY ČR,
KÚ MORAVSKOSLEZSKÉHO KRAJE V OSTRAVĚ, MĚSTA KARVINÁ

KARVINÁ-FRYŠTÁT, AREÁL PARKU B. NĚMCOVÉ
SOBOTA 25. 6. 2005

PROGRAM FESTIVALU

14.00	Zahájení festivalu - Úvodní slovo organizátorů
14.15 - 21.00	Vystoupení hudebních souborů
21.30 - 01.00	Taneční zábava

Festival se koná
za každého počasí!

vstupné 80,- Kč

GIPSY BOYS

Věra Bílá
& Kale

MARTINA BALOGOVÁ

KLINCOVCI

ÚČINKUJÍCÍ:

VĚRA BÍLÁ & KALE
CITY BOYS
ROBERT GÁBOR
A REWIA CYGAŇSKA
GIPSY BOYS
KOKAVAKERE LAVUTÁRA

(ROKYCANY)
(TRNAVA-SLOVENSKO)
(POLSKO)
(POLSKO)
(SLOVENSKO)

PÍSENIČKÁŘ
GEJZA HORVÁTH
KLINCOVCI
ROMDISK
EPOCHA

(BRNO)
(DĚTVA-SLOVENSKO)
(BRUNTÁL)
(OSTRAVA)

...A JAKO HOST - MARTINA BALOGOVÁ
FINALISTA SUPERSTAR

Moderátory programu jsou Ondřej Giňa a Ladislav Goral.
Zakoupené vstupenky pečlivě uschovejte, výhrou jsou hodnotné ceny. Slosování proběhne ve 21.00 v průběhu vystoupení.
Občerstvení v průběhu festivalu zajišťuje společnost Septima s.r.o.

HLAVNÍ POŘADATEL: SDRUŽENÍ RÓMŮ SEVERNÍ MORAVY

Sponzoři: Ministerstvo kultury ČR, KÚ Moravskoslezského kraje v Ostravě, Město Karviná, Jäkl Karviná, Radegast, Trestles, Septima, Služba Karviná, Pepsi, Orio Nova, SSKA Karviná, Kartis+Co Karviná, Kiss Morava, Technické služby Karviná, Kolepo, Ceroz Karviná, Stonal Karviná, EMVA Zlín, Česká televize

